

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

studijní obor: Pedagogika-správní činnost

**NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACE PŘI KONTAKTU
S PACHATELI TRESTNÉ ČINNOSTI**

Diplomová práce

Autor: Václav Pospíšil

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Marcela Musilová, Ph.D.

Olomouc 2011

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 16. března 2011

Václav Pospíšil

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval všem lidem, kteří mi pomohli při psaní této diplomové práce.

Velký dík patří doc. PaedDr. Marcele Musilové, Ph.D., vedoucí diplomové práce, za její cenné rady, nápady a připomínky.

Dále bych chtěl poděkovat kolegům z práce, kteří mi umožnili mou přítomnost při jejich výslechu.

OBSAH

I. TEORETICKÁ ČÁST

ÚVOD	6
2. NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACE	8
2.1 Historie	8
2.2 Definice neverbální komunikace	12
2.3 Úrovně neverbální komunikace	15
2.4 Význam neverbální komunikace	16
2.5 Druhy neverbální komunikace	18
2.5.1 Mimika	19
2.5.2 Gestika	21
2.5.3 Posturologie	22
2.5.4 Pohledy	24
2.5.5 Kinezika	26
2.5.6. Proxemika	27
2.5.7 Haptika	29
2.5.8 Celkový vzhled – sdělování úpravou zevnějšku	30
2.5.9 Paralingvistické projevy	31
2.5.10 Grafologie	33
2.6 Jak interpretovat projevy neverbální komunikace	34
3. NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACE PŘI POLICEJNÍ ČINNOSTI	36
3.1 Výslech	38
3.1.1 Cíl Výslechu	40
3.1.2 Podmínky a druhy výslechu	41
3.1.3 Stádia výslechu	44
3.1.4 Dokumentace výslechu, registrace a interpretace neverbálních projevů	46

II. PRAKTICKÁ ČÁST	
4. VÝZKUM	49
4.1 Oblast výzkumu	49
4.2 Cíl výzkumu	49
4.3 Metodologie	49
4.4 Zkoumaný vzorek	50
5. KAZUISTIKY	51
5.1 Shrnutí	66
ZÁVĚR	68
POUŽITÁ LITERATURA	70
ANOTACE	73

ÚVOD

Nad volbou tématu diplomové práce jsem přemýšlel dlouhou dobu. Vzhledem k tomu, že pracuji jako policista na oddělení hospodářské kriminality Služby kriminální policie a vyšetřování, bylo mým cílem zvolit takové téma, jehož zpracování, poznatky a výstupy získané vypracováním diplomové práce, by pomohly nejen mně v mém dalším profesním životě, ale jejich publikace by mohla pomoci všem v mé profesi, a také i mimo ni.

Náplní mé práce na oddělení hospodářské kriminality kriminální policie je vyhledávání, šetření a prověřování trestné činnosti. Obecně lze říci, že se jedná většinou o dokumentaci trestné činnosti a zajišťování důkazů o této trestné činnosti. V rámci své profese jsem v neustálém kontaktu s různými osobami a to jak při zjišťování poznatků při vyhledávání trestné činnosti tak i v rámci prověřování trestné činnosti.

Pracovní náplní funkce, kterou vykonávám, je i provádění výslechů v trestním řízení, a to jak osob podezřelých z trestné činnosti, tak i osob trestnou činností poškozených nebo svědků. Pomocí výslechů se v trestním řízení získávají informace o trestné činnosti, které jsou uloženy ve vědomí lidí. Výslech je nejčastější kriminalistickou metodou. V rámci trestního řízení má výslech mimořádné postavení a o jeho důležitosti není pochyb. S ohledem na důležitost výslechu jsem se již delší dobu při provádění výslechů soustředil nejen na pouhé sepsání výpovědi vyslychané osoby, ale také na to, jak se osoba při výslechu chovala, jak se projevovala, jak reagovala na mé případné doplňující otázky, tedy nejen na to co vyslychaná osoba říká, ale jak to říká. Na základě těchto ukazatelů jsem si potom udělal sám vlastní úsudek o vypovídající hodnotě výslechu a dle těchto zjištění jsem i následně zaměřoval další šetření. Při tom jsem si uvědomil, že v současné době dochází k upřednostňování pouhé výpovědi osoby a nikde v protokolech o výslechu již není dokumentováno mimoslovní sdělení vyslychaných osob, které má dle mého názoru větší vypovídající hodnotu než pouhé slovní sdělení. Z těchto důvodů jsem téma mé diplomové práce zaměřil na neverbální komunikaci

a možnosti využití signálů neverbální komunikace ze strany policistů při kontaktu s pachateli trestné činnosti případně i osobami dotčené trestnou činností, se kterými přichází policisté při výkonu svého povolání do styku. Neverbální složka komunikace je dle mého názoru, v současné době stále v policejní praxi nedoceněna a vyslychající se zaměřují spíše na slovní sdělení osob než na neverbální signály, které tato slovní sdělení doprovázejí, kdy dokumentace neverbálních projevů se provádí při zvláštním způsobu výslechu, který se nazývá konfrontace.

Cílem diplomové práce bude upozornit nejen policisty na význam neverbální komunikace, na způsoby neverbální komunikace a její možnosti. Vzhledem k mé profesi bych chtěl zdůraznit její využití při kontaktu s pachateli trestné činnosti, při nejčastějším úkonu, a to výslechu osoby podezřelé, případně obviněné ze spáchání trestného činu.

Diplomová práce bude rozdělena na dvě části, a to na teoretickou a praktickou.

Abychom lépe pochopili danou problematiku, budu se nejprve věnovat teoretické části. V této části diplomové práce se budu zabývat historií neverbální komunikace a způsoby, jakými člověk může neverbálně se svým okolím komunikovat. Dále v teoretické části bude popsán výslech jako úkon trestního řízení, budou rozebrány druhy výslechu a cíle výslechu.

V praktické části diplomové práce se zaměřím na využití neverbální komunikace v praxi. Konkrétně použiji metodu případové studie, a popíši čtyři případy výslechů osob podezřelých nebo obviněných z trestného činu, u kterých budu osobně přítomný. U popsaných výslechů se budu věnovat popisu znaků neverbální komunikace u jednotlivých pachatelů.

2. NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACE

Neverbální komunikace, jinak také mimoslovní komunikace, mluvení beze slov nebo řeč těla, je odvětvím sociální psychologie. Pojem neverbální komunikace pochází z latinského non verbum, což v českém jazyce znamená beze slov a latinského slova comunicare, které znamená spojovat. V češtině má slovo komunikace více významů, jedná se o tzv. homonymum. Pro účely této práce budeme slovo komunikace chápat jako proces dorozumívání, jako proces předávání a přijímání informací mezi účastníky komunikace.

2.1 Historie

Neverbální komunikace je nejstarším a zároveň i prvním způsobem komunikace člověka. Prostřednictvím neverbální komunikace a neverbálních signálů se dorozumívali předkové dnešního člověka zejména v počátečních etapách svého vývoje. Neverbální komunikace byla před rozvojem řeči jediným možným způsobem člověka žijícího v tlupách jak se pomocí gest, mimiky, posunků, tělesných postojů a různých zvuků domluvit se svým okolím a zajistit tak nejen obživu a přežití sobě, ale i dalším členům tlupy.

Člověk ke komunikaci využíval svých vrozených instinktů. Pokud by člověk nemohl žádným způsobem komunikovat se svým prostředím a okolím, jeho šance na přežití by byly minimální.

Tezge O. (2003) uvádí, že neverbální komunikace je také prvním způsobem komunikace, prostřednictvím které komunikuje novorozenec se svým okolím. U novorozence můžeme hovořit o výměně informací důležitých k zajištění jeho potřeb pro přežití. (Tezge, O., 2003) Prostřednictvím neverbálních signálů se dorozumívá člověk od narození do doby, než si osvojí verbální projev. Novorozenec dokáže svému okolí pomocí neverbální komunikace sdělit své pocity a své potřeby, a taktéž dokáže chápat některé neverbální projevy svého okolí, zejména dotyky svých nejbližších.

Podle Vávry V. (1990) si význam neverbálních projevů člověka vedle mluveného projevu již velmi dobře uvědomovali lidé v období antiky, kde se antičtí mluvčí zabývali možnostmi využití různých posunků, výrazů a gest během mluveného projevu. Řečníci se snažili o soulad mezi prvky verbální a neverbální komunikace.

Vávra V. (1990) se pak v díle *Mluvíme beze slov* zabývá rozvojem neverbální komunikace v antice, v průběhu středověku, v průběhu sedmnáctého, osmnáctého a dvacátého století. V období antiky také začaly vznikat první díla zabývající se neverbální komunikací. Mezi antické autory patřil i Markus Fabius Quintilianus, který se ve svém díle *Institutio oratoria* zabýval myšlenkou rozčlenit řeč beze slov do různých kategorií, například kategorie míry, hojnosti, počtu, času apod. Na toto rozdělení však nedošlo. Řeč beze slov byla rozdělena do dvou kategorií, na řeč beze slov, která byla společná všem lidem a na řeč beze slov, která byla srozumitelná především vzdělavcům. Řeč beze slov, která byla určena vzdělavcům, používali tehdejší řečníci při projevu ke zjednávání pozornosti a klidu, k vyjadřování apod.

Sedmnácté století se nese ve znamení sporů filosofů zabývajících se řečí těla o to, jaký neverbální projev je typický pro určitý cit. Na tyto spory reagoval malíř Charles Lebrun, který vytvořil tzv. Direktivy pro pravé výrazy citů a duše, ve kterých stanovil, jakými mimickými výrazy se projevuje daný cit. Toto dílo bylo kritizováno tehdejšími anatomy, kteří poukazovali na to, že některá mimická vyjádření citů stanovená Lebrunem nejsou po anatomické stránce reálná. Sami přišli s teorií tzv. svalové poslušnosti, ve které se zabývali otázkou, který sval lidského obličeje je poslušný příslušnému citu.

V osmnáctém století se řečí těla zabýval přírodovědec Georg Christoph Lichtenberg, který přišel s teorií, že každý cit se projeví nejen ve výrazu tváře člověka, ale i v pohybu rukou a celého těla. Tuto nauku pojmenoval pathognomika. Lichtenberg se zabýval výzkumem mimiky, gest, pozic a vzájemnými vztahy mezi nimi.

Dalším, kdo se zabýval řečí těla, byl v devatenáctém století lékař Theodor Piderit, který zpočátku zjišťoval změny výrazu lidského obličeje při různých chutích jako hořkost, sladkost, kyselost apod. Později začal chutě vzájemně kombinovat, a na základě těchto kombinací sledoval principy změny výrazu tváře. Obličej rozdělil do několika mimických partií s odlišnými projevy a vykreslil tři sta šedesát obličejových výrazů.

O řeč těla se zajímal také Charles Darwin a Sigmund Freud. I přes tento zájem zůstávala na počátku dvacátého století neverbální komunikace na okraji vědy, neměla svou terminologii ani teorii. Soustavnější pozornost potom byla řeči těla věnována od počátku šedesátých let dvacátého století.

V současné době i přes rozvoj řeči, má neverbální komunikace ve vzájemné mezilidské komunikaci stále větší význam. Aniž by si to lidé běžně uvědomovali, mluví také beze slov. (Vávra, V., 1990)

Neverbální komunikace bývá často nedocněna, naopak význam verbálního sdělení bývá přeceňován. (Čírtková, L., 1994)

Podle různých studií pak neverbální komunikace tvoří šedesát až osmdesát procent mezilidské komunikace.

Neverbální komunikace většinou doplňuje verbální projev člověka. Bez doprovodných neverbálních signálů by nebyl mluvený projev dostatečně názorný.

Člověk však komunikuje se svým okolím, i když nic neříká. Člověk dokáže i beze slov sdělit svému okolí, co právě prožívá, co si myslí a v jakém je rozpoložení. Pomocí neverbální komunikace sděluje člověk okolí své pocity, své emoce, své postoje, hodnocení.

Signály neverbální komunikace, které doprovázejí slovní sdělení, mohou jeho obsah upřesnit, dokreslit, doplnit. Neverbální signály mohou ale také zcela popřít obsah slovního sdělení, což si ne každý uvědomuje.

Některé neverbální signály jednodušších významů lze používat i bez verbálního sdělení. Tyto signály tak mohou slovní sdělení nahradit. Člověk

může neverbálními signály doprovázejícími slovní sdělení svému okolí sdělovat pravý opak toho, co je obsahem slovního sdělení, aniž by si byl toho v tu chvíli vědom. Pokud není neverbální projev člověka v souladu s mluveným projevem, může se člověk před posluchači znevěrohodnit.

Pomocí neverbální komunikace vysílá člověk svému okolí signály, buď vědomě, nebo podvědomě, a to i když nic neříká. Ve většině případů člověk neverbální signály doprovázející jeho slovní projev neovládá vůlí a neverbální signály vysílá svému okolí podvědomě. Protože se neverbální signály hůře ovládají vůlí a většinou se jedná o podvědomé signály, které je pro člověka těžké kontrolovat, jsou tato mimoslovní sdělení při komunikaci obzvláště důležitá a také mají větší vypovídající hodnotu než samotná verbální komunikace.

Neverbální komunikace bývá pravdivější než verbální projevy, i když ne vždy můžeme neverbálním projevům člověka plně důvěřovat. Některé neverbální projevy si člověk může nacvičit a osvojit. S řečí těla vědomě pracují herci, moderátoři, profesionální řečníci, politici apod.

Stejně tak jako lidé většinou vysílají neverbální signály podvědomě, automaticky, tak i lidé, kteří přijímají tyto signály neverbální komunikace, je většinou přijímají automaticky. Tyto signály podvědomě dešifrují, aniž by o tom nějak dlouze přemýšleli nebo se na zachycení a interpretování neverbálních signálů nějak zvlášť soustředili. Bohužel, někdy si lidé význam těchto doprovodných neverbálních projevů ani neuvědomí, nebo nejsou schopni si tyto signály správně vyložit.

2.2 Definice neverbální komunikace

Definicí neverbální komunikace je velké množství. Zjednodušeně lze neverbální komunikaci definovat jakožto komunikaci prostřednictvím signálů lidského těla.

Tezge O. (2003, s. 17) definuje neverbální komunikaci jako širší pojem, jenž zahrnuje mnoho oblastí lidských projevů a produktů. Složky neverbální komunikace pak tvoří:

1. komunikace činy
2. oblast vlastních produktů člověka
3. oblast konzumace cizích produktů
4. řeč těla
5. studium vztahů mezi individuálním a obecně sdíleným pohledem na život, míra jejich vzájemného souladu a nesouladu, míra synergyčnosti jednotlivých účastníků procesu nebo naopak antagonismu jednotlivce a celku, a to ve větších časových úsecích.

„Řeč těla tvoří jen jednu podskupinu neverbální komunikace, i když můžeme říci, že tu nejzajímavější.“ (Tezge, O., 2003, s. 18)

Černý V. (2009) definuje neverbální komunikaci jako komunikaci beze slov, při které používají lidé jako komunikační prostředky funkce svých přirozených orgánů, a nebo organismu jako celku.

Navarro J. (2010) definuje neverbální komunikaci jako způsob předávání informací – stejně jako u mluveného slova, ale s tím rozdílem, že je ho dosaženo pomocí výrazů obličeje, gest, doteků, pohybů těla, postoje, ozdob těla, a dokonce i tónu, zbarvení a síly hlasu příslušné osoby.

Jinak definuje neverbální komunikaci Hlaváček L. (2005), který uvádí, že se neverbální komunikace nezabývá obsahem informace vázaným na slovo,

ale původními, zdánlivě nepodstatnými a podružnými jevy, které slovní projev doprovázejí.

Centrem neverbální komunikace člověka je jeho mozek, který řídí veškeré chování a reakce člověka, ať již vědomé nebo podvědomé. Každý pohyb nebo reakce člověka má původ v lidském mozku. (Navarro, J., 2010)

Navarro, J. (2010) ve své publikaci dále uvádí, že původ neverbální komunikace, kterou člověk neovládá svou vůlí, je potom v části mozku, která se nazývá limbický systém. Tento limbický systém nebo také limbický mozek je nejstarší částí lidského mozku a vytváří a ovlivňuje reakce, které jsou důležité pro přežití člověka. Je také odpovědný za utváření emocí.

Jak již bylo řečeno, řečí těla vyjadřuje člověk především své emocionální stavy a emocionální pocity, a z toho vychází původ řeči těla v centru emocí, limbickém mozku. Signály z něj jsou dále vysílány do ostatních částí mozku a centrální nervové soustavy, která zajišťuje další chování člověka na základě jeho emocionálního stavu. Pomocí centrální nervové soustavy jsou posílány impulsy do ostatních částí lidského těla, jako je dýchací soustava, oběhový krevní systém a svalová soustava. Impulsy pak ovlivňují oběhový krevní systém člověka a dýchací soustavu člověka. Na základě právě prožívané emoce se člověku zvyšuje nebo snižuje krevní tep, zvyšuje se nebo snižuje intenzita dýchání apod. Činnost svalové soustavy se potom projevuje na chování člověka zvenku, tedy na pohyby těla, rukou, nohou, svalů v obličeji apod., tedy na řeči těla, které je možno pozorovat, dešifrovat a na základě předchozí zkušenosti lze tedy zjistit, co člověk pravděpodobně prožívá, co cítí, aniž by cokoliv řekl. *„Emoce jako taková má v sobě potenciál ovlivňovat nejen aktuální tělesný výraz, ale i charakteristický tvar těla.“* (Tegze, 2003, s. 75)

Jinak bude vypadat člověk, který prožívá hněv, zlobu, jinak bude vypadat člověk, který prožívá štěstí a jinak člověk, který prožívá strach, smutek, stres. Neverbální signály těla, které mají původ v limbickém mozku,

jsou podvědomé a nejsou tedy ovlivněné vůlí člověka, a proto jsou nejpravdivější. „*Limbický mozek je část mozku, která reaguje na okolní svět reflexivně a okamžitě, v reálném čase a bez přemýšlení. Z tohoto důvodu limbický mozek vydává pravdivé reakce na informace přicházející z okolního prostředí.*“ (Myers, 1993, in Navarro, J., 2010, s. 36)

Oproti limbickému mozku, který je nejstarší částí lidského mozku, je nejmladší částí lidského mozku tzv. neokortex, nová kůra mozková. Ta je odpovědná za poznávací činnost a paměť a také jsou touto částí mozku řízeny neverbální signály ovládané vůlí, které si člověk může nacvičit a osvojit. Tyto signály tedy nejsou skutečným projevem pocitů člověka a jeho stavů, ale jenom maskou, kterou člověk zakrývá své skutečné emoce a pocity. Nevypovídají spontánně o skutečném rozpoložení člověka.

Rozlišit tyto nacvičené vědomé neverbální signály od podvědomých neverbálních je složité. Vyžaduje soustředěné pozorování a pozorovatel musí také vycházet ze situace, ve které se komunikace odehrává. Také je vhodné nespolehat se pouze na jeden neverbální projev, ale soustředit se současně na více neverbálních projevů a ty vzájemně porovnávat.

Při pozorování neverbálních signálů člověka není třeba každému signálu přiřkládat nějaký význam nebo jej interpretovat. Ne každý neverbální výraz také musí zákonitě něco znamenat.

Důležité při pozorování neverbálních projevů je soustředit se na více neverbálních projevů a na jejich soulad nebo nesoulad a ty skládat do celků. Pro interpretaci toho co člověk právě prožívá, co si myslí, je důležitý souhrn všech aktuálních neverbálních sdělení.

Neverbální projevy je nutno také vyhodnocovat na základě situace za jaké ke komunikaci dochází a na základě kontextu. „*Kontextem se nazývá pozadí, na kterém se vše odehrává, a které vytváří komunikační rámec.*“ (Tezge, O., 2003, s. 188)

Například stejné gesto nebo stejný mimický výraz můžeme interpretovat rozdílně, na základě rozdílných kontextů, za jakých se odehrály. Důležité jsou také změny v neverbálních projevech, kterých je nutno si všímat. Náhlá změna v neverbálním chování je vždy reakcí člověka na nějaký impuls z vnějšku.

2.3 Úrovně neverbální komunikace

Jednotlivé neverbální signály lze členit podle jejich složitosti. Tak jako se verbální komunikace člení na nejmenší části, kterou jsou fonémy a jejich množinami morfémy, které tvoří mluvenou řeč. Stejně uvažoval Ray Birdwhistell, který rozdělil neverbální signály do tří úrovní podle jejich složitosti. (Vávra, V., 1990)

1. úroveň – kinémy – takto nazval nejjednodušší pohybové projevy. Patří sem každý rozeznatelný pohyb, kdekoli na lidském těle nahoru, dolů, do stran, dopředu dozadu. Jsou to základní jednotky neverbální komunikace.

2. úroveň – kinemorfy – jde o vyšší úroveň, jsou to složitější neverbální projevy. Jsou to například rozmanitá zahnutí, prohnutí nebo vysouvání prstových článků ruky. (Vávra, V., 1990)

3. úroveň - kinemorfické komplexy – nejvyšší úroveň, jsou to vzájemná spojení celých pohybových bloků. Jsou to větší a složitější pohybové celky.

2.4 Význam neverbální komunikace

Signály neverbální komunikace lze podle jejich významu rozdělit do čtyř hlavních skupin:

1. Symboly
2. Ilustrátory
3. Regulátory
4. Adaptéry

Symboly

Symboly jsou neverbální signály, které sami o sobě mají nějaký význam, znamenají nějaké slovo. Lze je snadno pojmenovat nebo vyjádřit slovem. Černý V. (2009) uvádí, že symboly jsou neverbální vyjádření nebo signály, které je možné přímo přeložit do slova nebo slov v rámci konkrétní používané významové oblasti. Symboly mohou být používány samostatně nebo mohou být vzájemně spojovány a mít širší význam.

Každá kultura má však svoje specifické symboly, které mohou mít v jiné kultuře rozdílný nebo opačný význam. Stejně symboly mohou být rozdílně interpretovány lidmi z různých kultur. Některé skupiny nebo kultury mají také specifické symboly, které jiné kultury nepoužívají a neznají.

Symboly mohou být signalizovány pomocí různých částí těla, např. vztyčený palec, přimhouření očí, pokrčení nosu, vztyčený ukazováček před ústy apod.

Dobrá znalost významů symbolů může pomoci člověku vyvarovat se použití sporného symbolu v určitém etniku nebo skupině, a nebo vyvarovat se vysílání symbolu s nesprávným nebo protikladným sdělením. Může pomoci také se zařazením a snadnějším přijetím člověka určité skupiny nebo etnika.

Ilustrátory

Ilustrátory jsou to neverbální signály, které doprovázejí verbální sdělení. Jsou přímo spojeny s verbálním projevem.

Ilustrátory, které verbální sdělení doprovázejí, mohou jeho význam doplňovat, upřesňovat nebo zdůrazňovat. Černý V. (2009) definuje ilustrátory tak, že jsou spojené s řečí a ve spojení s řečí jsou používány na zdůraznění slov, anebo fází, naznačení vztahů, nakreslení obrazů ve vzduchu, udávání tempa a rytmu řeči.

Ilustrátory mohou být vyjadřovány různými částmi lidského těla, nejčastější však bývá jejich vyjadřování pomocí rukou.

Míra používání ilustrátorů je závislá na temperamentu člověka. Temperamentnější člověk bude mít větší potřebu při řeči používat doprovodná gesta.

Četnost používání ilustrátorů při komunikaci je také závislá na kulturním prostředí. Například v arabském světě je používání ilustrátorů při komunikaci čtenější než ve středoevropských kulturách.

Regulátory

Regulátory jsou neverbální signály, které usměrňují a řídí komunikaci. Jsou důležité pro začátek a konec komunikace. Podle Černého V. (2009) jsou regulátory používány pro usměrnění a řízení signálů změn, které mají často důležitou roli pro započetí a ukončení komunikace.

Regulátory se také používají pro regulaci mluveného projevu, jejich používáním lze urychlit nebo zpomalit řečníka, jejich prostřednictvím lze dát řečníkovi najevo, že má v projevu dále pokračovat, anebo že má dát slovo někomu jinému. Pomocí regulátorů lze člověka vyzvat k projevu, při komunikaci mu lze dát najevo, aby v řeči dále pokračoval.

Regulátory lze svému okolí sdělit i informace o společenském postavení člověka. Nejčastěji používanými regulátory je podání ruky, kývání hlavou, vztyčený prst, pohled, změna tempa řeči, intonace apod. Dobře zvládnuté

a účinně použité regulátory umožní člověku převzít vedení při jakékoliv výměně názorů. (Přeloženo volně podle Černého, V., 2009, s. 48)

Adaptéry

Adaptéry jsou nástroje, které používáme pro zvládnání našich pocitů a řídíme jimi naše emoce a reakce.

Adaptéry jsou nevědomé neverbální signály, jejich projevy neovládáme vůlí. Lidé si je většinou ani neuvědomují. Nejčastěji se adaptéry projevují ve stresových situacích. Podle Černého V. (2009) to jsou tzv. dětské způsoby zvládnání situací.

Mezi nejpoužívanější adaptéry patří tření si nosu, tření si rukou, tahání a kroucení vlasů, úpravy oděvu, žmoulání kapesníku apod.

Těmito podvědomými neverbálními projevy pak člověk nejvíce informuje své okolí o tom, jaké emoce právě prožívá, co cítí, aniž by si toho byl vědom.

2.5 Druhy neverbální komunikace

Neverbální komunikaci – řeč těla - lze rozdělit podle různých kritérií. Jedním z možných dělení je podle části těla, kterou člověk ke svému okolí promlouvá. Podle tohoto kritéria lze projevy neverbální komunikace rozdělit následovně:

- pohyby obličejových svalů – mimika
- pohyby rukou – gesta, gestika
- celkové uspořádání těla – posturologie
- sdělování očima - pohledy
- pohyby hlavy, končetin, těla – kinezika.

Mezi složky neverbální komunikace se dále řadí:

- tělesná blízkost - proxemika
- doteky - haptika
- celkový vzhled – sdělování úpravou zevnějšku
- paralingvistické projevy
- grafologie – rozbor rukopisu.

2.5.1 Mimika

Mimika se zabývá neverbálním sdělováním prostřednictvím pohybů obličejových svalů. Jde tedy o mimoslovní komunikaci, která probíhá prostřednictvím výrazů a pohybů tváře.

Pomocí mimických výrazů obličeje lidé sdělují svému okolí své emoce, své pocity, aktuální duševní stav, to co právě prožívají, co si myslí.

Mimika se zabývá odrazem emocí ve výrazu tváře. (Hlaváček, L.,2005)

Z mimických výrazů lidské tváře a z jejich rozdílů lze nejnadhěji rozpoznat pocity a myšlenky druhých lidí. Lidská tvář má bohatý komunikační potenciál, je primárním kanálem pro vyjádření emocionálních stavů, odráží interpersonální postoje, poskytuje neverbálně zpětnou vazbu k vyjádření našich partnerů v interakci. (Černý, V., 2009)

Prostřednictvím mimických výrazů může člověk nejnadhěji rozpoznat, co pociťuje jeho protějšek a jeho emocionální stavy jako je štěstí, smutek, zloba, strach, zájem, spokojenost, stres, zda je unavený, odpočatý a další. Také jimi dáváme najevo své sympatie s naším protějškem a míru naší empatie.

Mimické výrazy jsou vrozené, lidé je užívají automaticky, aniž by si museli jednotlivé výrazy nacvičovat nebo se jim učit.

Mimické signály doprovázející verbální sdělení jej mohou doplnit či zpřesnit. Mohou být však také v rozporu s verbálním projevem.

To znamená, že výraz tváře může posluchači podávat jiné informace, než které jsou mu poskytovány pomocí slov.

Pokud jsou mimické signály doprovázející verbální projev v rozporu se slovním sdělením, mohou nám leccos napovědět o důvěryhodnosti našeho protějšku. Mimické výrazy však mají svůj význam, i když člověk nic neříká.

Při interpretaci mimických signálů je však třeba mít na vědomí, že mimické signály jsou spolu s gesty pro člověka nejnadhěji kontrolovatelné a naučitelné.

Ze všech druhů neverbálních signálů je tak sdělování pomocí mimických výrazů nejméně poctivé a důvěryhodné. Nejlépe umí s mimickými signály pracovat a využívat je herci, mluvčí, obchodníci, pracovníci v reklamě. Mimické výrazy jsou také nejuniverzálnější ze všech druhů komunikace.

Interpretace základních mimických výrazů obličeje je stejná u většiny národů a kultur na rozdíl od jiných způsobů neverbální komunikace. Mimické výrazy jsou většinou stejně chápány lidmi z různého prostředí a různých kultur. Jsou tzv. transkulturální. (Čírtková, L.,1994)

Většina lidí při rozpoznávání a interpretaci neverbálních signálů začíná pozorováním právě obličeje, protože lidská tvář je pro toto pozorování neverbální řeči nejnadhější místem. Odhaduje se, že jsou lidé schopni vytvořit více než deset tisíc nejrůznějších mimických výrazů obličeje. (Navarro, J., 2010)

Nejčastěji člověk vysílá mimické signály pomocí úsměvů, úšklebků, svírání a špulení rtů, zdvíhání a krčení čela, mračení se, zavírání očí, rudnutí nebo blednutí obličeje apod.

2.5.2 Gestika

Gestika se zabývá neverbálním sdělováním prostřednictvím pohybů částí lidského těla, především rukou. „*Základním cílem gesta je sdělit nějakou informaci. Informace je předávána pohybem.*“ (Tezge, O.,2003, s. 254)

Pomocí gest lidé podporují nebo doplňují verbální sdělení. Správné použití gest může dát verbálnímu projevu ten správný výraz. Gestikulace může neverbální projev i zcela nahradit. To je však omezeno většinou na jednodušší sdělení.

Gesta nepoužívá jenom ten, kdo hovoří, ale může je používat i člověk, který naslouchá. Použitím gest může tak mluvčímu dát najevo svůj souhlas nebo nesouhlas. Použitím vhodného gesta ve vhodnou chvíli si může člověk od mluvčího převzít slovo. „*Gesty se rozumí pohyby, které mají výrazný sdělovací účel, které doprovázejí slovní projevy nebo je zastupují. Jde při tom o pohyby kterékoliv části těla, nejen rukou, i když je pravda, že většina gest je záležitostí právě rukou.*“ (Křivohlavý, J., 1988, s. 94)

Gestikulovat může člověk nejen prostřednictvím rukou, což je asi nejčastější, ale i pomocí nohou, hlavy nebo celého těla.

O gestice hovoříme, pokud pohyby rukou nebo jiných částí lidského těla nahrazují nebo doplňují slovní projev.

Pomocí pohybu rukou dokáže člověk vytvářet obrazce, popisovat tvary, ilustrovat pohyby a tím tak doplňovat názornost verbálního sdělení. Vedle této funkce gest, lze na gesta nahlížet i z emocionálního pohledu. Pomocí gest člověk dává najevo své pocity, prožitky, emoce a vnitřní stavy. Při vzájemné komunikaci člověk většinou nepoužívá pouze jedno gesto, ale celý soubor pohybů, který je třeba vyhodnotit a přiřadit mu nějaký význam.

Význam gest lze určit na základě kontextu, na základě situace, ve které jsou gesta použita.

Přesná interpretace gest neexistuje, i když se o to mnoho teorií v minulosti pokoušelo. Význam gest je nutno interpretovat na základě situace, kontextu, osobnosti a dalších kulturních a sociálních faktorech.

Stejně jako u mimiky mohou být gesta používána vědomě a záměrně, ale i nevědomě. Stejně tak mohou mít použitá gesta zcela opačný význam než obsah verbálního sdělení a mohou toto slovní sdělení popřít.

Četnost užívání gest je závislá na temperamentu člověka, na kulturním prostředí a na etniku, ze kterého člověk pochází. Například jižní národy jako Italové, Španělé, Řekové používají gesta ve větší míře a jejich gestikulace je mnohem živější než například u severských národů.

Oproti řeči jsou gesta mnohem starším prostředkem mezilidské komunikace. Pomocí gest lidé vzájemně komunikují od počátku své existence.

2.5.3 Posturologie - póza

Člověk se svým okolím komunikuje i pomocí držení těla, pomocí tělesného postoje.

Posturologie se zabývá sdělováním informací prostřednictvím držení těla, poloh těla a postojových konfigurací. Člověk má tři základní polohy, polohu ve stoje, polohu vsedě a polohu vleže.

Na rozdíl od gest a mimiky zde polohu těla vnímáme ve statické rovině.

Účastníci komunikace mohou spolu vzájemně komunikovat v rozdílných polohách. Rozdílné polohy při vzájemné komunikaci pak mohou mít vliv na vztah vzájemné nadřízenosti a podřízenosti.

Polohou těla vyjadřuje člověk své pocity, emoce, napětí, uvolnění. Tělesným postojem může člověk dávat svému protějšku najevo, co k němu cítí. Tělesný postoj může signalizovat odklon, napětí, agresivitu, uvolnění, přátelství, souhlas apod. Pomocí tělesného postoje můžeme ohraničit své teritorium, svůj osobní prostor, vytvořit bariéru. Lidé polohou, pózou těla mohou vyjádřit svoji touhu přiblížit se k druhému, anebo se naopak vyhnout kontaktu, mohou rozšiřovat svůj osobní prostor, anebo se do sebe schoulit. (Černý, V., 2009)

Lidé mají tendenci otáčet se k věcem, které mají rádi, které jsou jim příjemné. To stejné platí i pro osoby, se kterými komunikují. Naopak pokud je lidem něco nepříjemné, mají tendence se od těchto věcí odvracet.

Abychom zjistili, jaké pocity má náš protějšek, se kterým komunikujeme, je nutné zaměřit se na konfiguraci celé postavy jak ve stoje, tak i vsedě. Při pozorování neverbálních signálů prostřednictvím postoje lidského těla se musíme zaměřit na celkové uspořádání, konfiguraci celého těla, od chodidel, přes trup a hlavu. Například pokud spolu dva lidé vzájemně komunikují, budou stát proti sobě tvář v tvář, s chodidly natočenými proti sobě. Pokud je však jednomu z nich komunikace nepříjemná, bude mít sice obličej natočen směrem ke svému protějšku, ale trup nebo chodidla bude mít natočená jiným směrem, čímž dává najevo, že by chtěl odejít, že mu komunikace není příjemná.

Stejně tak lze pomocí postoje vyzorovat ve vzájemné interakci dvou osob, zda spolu názorově souhlasí nebo nesouhlasí. Lidé, kteří se shodují, budou zaujímat obdobné tělesné postoje. Tam, kde se lidé v názorech rozcházejí, kde panuje konflikt, budou vzájemné tělesné postoje protichůdné.

Aniž bychom započali v komunikaci, můžeme podle držení těla odhadnout psychický stav svého protějšku. Sebevědomý, vyrovnaný, uvolněný člověk bude stát zpříma, s vyrovnanou páteří a volnými rameny. Pokud je však člověk ve stresu a cítí se nepříjemně, bude stát příkřčený v kolenou, přihrbený, se staženými rameny, se svěšenou hlavou mezi rameny. Lidé si obvykle neuvědomují, kolik toho svým tělesným postojem svému okolí o sobě sdělují.

Vlastimil Vávra (1990) dále doplňuje členění řeči beze slov o malé relace a velké relace. *„Malé relace jsou vztahy mezi gesty, mimikou a tělesným postojem jednoho člověka.“* (Vávra, V., 1990, s. 15)

Většinou sdělovací prostředky jednotlivých částí řeči beze slov vypovídají shodně, i přesto, že každá má jiné výrazové prostředky.

Mohou však nastat i situace kdy jsou gesta, mimika a pozice ve vzájemném rozporu. „*Velké relace jsou vztahy mezi gesty, mimikou a pozicemi (případně jejich částmi) u dvou nebo více lidí.*“ (Vávra, V., 1990, s. 17)

Vztahy mezi gesty, mimikou a pozicemi u dvou lidí je třeba posuzovat ve vzájemných souvislostech a spojitostech.

2.5.4 Pohledy

Oční pohled poskytuje množství důležitých informací.

Zrak je jeden z nejdůležitějších smyslů, prostřednictvím kterého člověk získává ze svého okolí nejvíce informací. Proto jsou oči důležité i z hlediska sociálního kontaktu člověka.

Z pohledů očí lze dekodovat značné množství informací. Lze z něj vypočítat přátelský nebo nepřátelský výraz, radost, smutek a další emoce. Komunikace prostřednictvím pohledů je vnímána charakterem nebo druhem pohledu, jeho délkou a směrem pohledu.

Oči velmi pravdivě informují o našich pocitech a emocích, protože člověk má nad nimi malou kontrolu oproti jiným složkám neverbální komunikace.

Druhů pohledů je nepřeberné množství. Křivohlavý, J. (1988) uvádí například pohled sklopených očí, odvrácení pohledu, pokradmý pohled, pohled s přimhouřenými víčky, pohled se zachmuřeným obočím, tázavý pohled, hodnotící pohled, civění, nepřítomný pohled a další.

Navázáním zrakového kontaktu v sociální interakci nám náš partner dává na vědomí zájem o komunikaci. Pokud se zrakovému kontaktu s námi vyhýbá, je to signál toho, že o komunikaci s námi nemá zájem. Pohledy jsou důležitým doprovodem při verbální komunikaci. Mluvčí získává pomocí zrakového kontaktu s posluchači okamžitou zpětnou vazbu a reakci na obsah verbálního projevu. Zároveň pohledy doplňují význam a důležitost verbálního sdělení. Černý, V. (2009) uvádí, že lidé pozorují dvakrát více svého partnera při naslouchání než při mluvení.

Pohledy a řeč jsou vzájemně úzce provázány. Pomocí pohledů můžeme při komunikaci ukončit náš projev, předávat slovo ostatním, vyžadovat odpověď, vyžadovat klid apod. Dalším signálem, který můžeme u svého protějšku při komunikaci pozorovat, je rozšíření nebo zúžení zorniček. Pokud se člověku to, co vidí, líbí, zornice se rozšíří, pokud se mu něco nelíbí, zornice se zúží. Při komunikaci lze rozšířené zorničky chápat jako pozitivní zájem člověka o komunikaci. Zúžené zorničky pak informují o odstupu, o negativním přístupu člověka. Výzkumem bylo zjištěno, že se zorničky rozšiřují také při emocionálním vzrušení člověka. (Křivohlavý, J., 1988)

Protože nad reakcemi zorniček člověk nemá žádnou vědomou kontrolu, jsou tyto reakce nejpravdivější. Reakce zorniček jsou obtížněji pozorovatelné, protože zorničky jsou malé a jejich změny nastávají velmi rychle, ve zlomcích sekundy.

Další informace lze získat pozorováním délky pohledu. Déle se díváme na osoby, které známe, které nám jsou sympatické, kterých si vážíme.

Pohledy lze také dělit na společensky přijatelné a nepřijatelné. Mezi nepříjemné nebo společensky nepřijatelné pohledy patří delší dobu trvající pohled na člověka. V tomto směru se může jednat například o civění nebo zírání. Doba společensky přijatelného pohledu není přesně stanovená a je jiná pokud jde o pohledy do očí, do obličeje nebo na jiné části těla a je také závislá na vzdálenosti a situaci. *„Společensky přijatelný pohled je takový,*

kdy se na druhého člověka podívám tak dlouho, až mu je zřejmě jasné, že ho vidím, že vím, že tu jest. Jakmile on pozná, že ho vidím, odvrátím hned od něj svůj pohled, aby věděl, že se mu nechci vnucovat či vtírat.“ (Fast, 1970, in Křivohlavý, J., 1988, s. 28)

2.5.5 Kinezika

Je nauka o komunikaci prostřednictvím pohybů lidského těla nebo jeho částí, stejně jako gestika, ale tyto pohyby nemají význam gest.

Některé teorie řadí gestiku jako součást kineziky. Do kineziky, na rozdíl od gestiky, patří jenom pohyby, které jsou nezáměrné, nevědomé a přirozené. V kinezice hovoříme o sdělování pomocí dynamických pohybů lidského těla a jeho částí. Jedná se o sdělování prostřednictvím pohybů rukou, nohou, trupu, krku a hlavy, prostřednictvím svalových napětí a uvolnění, chůze apod.

Tělesným pohybem člověk většinou nezáměrně informuje své okolí o svém vnitřním stavu, o svých emocích. Sledováním pohybů lidského těla, jejich koordinovanosti a sladěnosti, můžeme zjistit nejen aktuální duševní rozpoložení člověka, ale podle míry a intenzity pohybů i jeho osobnostní rysy, jeho temperament.

Z pohybů těla můžeme získat i informaci o obratnosti, síle a tělesné stavbě člověka. Pokud je člověk vyrovnaný, odpočatý a cítí se dobře, budou jeho tělesné pohyby přiměřené, plynulé, vyvážené. Pokud je však člověk stresovaný, agresivní, ve špatném psychickém stavu, budou jeho pohyby zrychlené, trhané, přehnané, jejich intenzita nebude přiměřená dané situaci.

Stresové situace snižují schopnost člověka koncentrovat se a myslet, a tyto stavy se projevují na poruše koordinace pohybů lidského těla.

Informace získané pozorováním pohybů člověka jsou pravdivé, protože se většinou jedná o pohyby nezáměrné, které člověk neovládá svou vůlí, a které si člověk ani neuvědomuje.

Informace o svém duševním rozpoložení dává člověk najevo i tzv. rušivými pohyby, kterými se snaží zvládat napětí nebo stres. Jedná se například procházení se sem a tam, okusování rtů, potahování za ušní lalůček, tření nosu, pohrávání si s různými předměty a podobně.

Každý člověk má svůj charakteristický pohyb, podle kterého je rozeznatelný od ostatních. Může se jednat o charakteristický styl chůze,

poškubávání ramen apod. Získané poznatky ze sledování pohybů člověka je nutno interpretovat na základě situace a kontextu. Nelze každému pohybu přiřadit nějaký význam.

2.5.6 Proxemika

Jedná se o komunikaci prostřednictvím vzdálenosti mezi komunikujícími osobami, o komunikaci prostřednictvím přibližování a oddalování se osob při sociálním styku. Každý člověk si kolem sebe vytváří určitou zónu, své teritorium a při jeho narušení pociťuje nejistotu, ohrožení. *„Osobní zóna člověka je smyšlená čára ohraničující prostor kolem člověka, do kterého tento člověk nerad pouští druhé lidi.“* (Křivohlavý, J., 1988, s. 101)

To platí i při komunikaci. Člověk si při komunikaci vytváří odstup od druhého, komunikační zónu, podle jeho emocionálního stavu, podle jeho temperamentu, podle prostředí, ve kterém ke komunikaci dochází. Vzdálenost při komunikaci je také podmíněna osobou, se kterou člověk komunikuje a jejich vzájemnému vztahu, tím, co k této osobě cítí. Důležitá je i situace, za které ke komunikaci dochází, kontext, a to čeho se komunikace týká.

V proxemice rozeznáváme čtyři typy osobních komunikačních zón. Jedná se o intimní zónu, osobní zónu, sociální zónu a veřejnou zónu.

Intimní zóna

Je to nejužší zóna, která obklopuje bezprostřední okolí člověka. Intimní zóna je vymezena vzdáleností do čtyřiceti centimetrů od člověka. Zahrnuje v sobě i tělesný kontakt. Do své intimní zóny člověk vpouští jen nejbližší osoby. Pokud je intimní zóna člověka narušena nežádoucí osobou, vzniká v člověku napětí a pocity nelibosti.

Osobní zóna

Osobní zóna je ohraničena vzdáleností od čtyřiceti pěti centimetrů do jednoho metru od osoby. Vyskytuje se mezi známými, přáteli, kolegy v zaměstnání apod. Horní hranice osobní zóny poskytuje ještě možnost člověku pozorovat detailněji mimický projev jeho protějšku a jeho pohledy. (Křivohlavý, J., 1988)

Sociální zóna

Jedná se o vzdálenost jeden a půl metru až tři metry mezi komunikujícími osobami. Vyskytuje se nejčastěji v situacích, kdy jsou lidé zvyklí ponechávat si větší odstup, např. jednání na úřadech, s policií, při jednání s obchodními partnery, při diskusi, ve skupinách apod. Větší odstup dává člověku pocit bezpečí.

Veřejná zóna

Je vymezena vzdáleností tři a půl metru až osm metru. Tato vzdálenost se nejčastěji vyskytuje při nejrůznějších veřejných vystoupeních, prosloveh, při přednáškách, v divadle apod. Tento odstup od publika dává vystupujícímu pocit psychického bezpečí a jistoty. Při této vzdálenosti je již těžké pozorovat další neverbální signály vystupujícího.

Vnímání těchto zón a vzdáleností bývá u každého člověka jiné. Záleží na jeho temperamentu, kulturních zvyklostech a etnické příslušnosti. Například uzavření lidé budou mít vzdálenosti podle jednotlivých zón delší než lidé otevření, pro svůj pocit bezpečí potřebují větší odstup.

2.5.7 Haptika

Haptika se zabývá zkoumáním neverbální komunikace, která je realizována prostřednictvím doteků. Termín haptika vystihuje oblast, která se zabývá studiem vzorů taktilního kontaktu. (Křivohlavý, J., 1988)

Taktilní kontakt znamená kontakt hmatový a dotykový, který vnímáme prostřednictvím orgánů, jež mají své zakončení v kůži. Kůže obsahuje velké množství smyslových orgánů, kterými vnímáme vnější působení tlaku, tepla, chladu, bolesti a chvění. Tyto smyslové orgány jsou však rozloženy nerovnoměrně, takže na některých místech je člověk citlivější.

Tělesný kontakt je pro člověka důležitý, vyvolává v lidech silné emocionální pocity a prožitky. Podle Křivohlavého, J., (1988) taktilní kontakt – dotykové dráždění a stimulace kožních smyslů, zahrnuje:

1. Příjem zpráv o působení tlaku, který působí deformaci kůže.
2. Příjem zpráv o působení tepla.
3. Příjem zpráv o působení chladu.
4. Příjem zpráv o vlivu podnětu, které působí bolest.
5. Někdy sem bývá řazen smysl vibrační, který registruje chvění.

Formy doteků mohou být různé. Haptika zkoumá nejen druh doteku, ale i to jakou částí těla se dotýkáme.

Mezi doteky řadíme veškerý hmatový kontakt, jako je podání ruky, stisk ruky, objetí, pohlazení, políbení, poklepání, ale i facka, štípnutí apod.

Interpretovat význam dotyků není jednoduché, doteky mohou být v sociální interakci chápány jako přátelské nebo nepřátelské.

Doteky vyvolávají u člověka různé emoce, mohou být příjemné nebo nepříjemné. Vhodné, přiměřené doteky mohou u člověka vzbudit důvěru, naopak nevhodné doteky mohou zvýšit jeho nedůvěru a vyvolat odstup. V sociální interakci není vhodné nadměrné dotýkání, které může působit rušivě. „*Doteková stimulace buď člověka uvolní (otevře), nebo způsobí jeho zatuhnutí (uzavře ho).*“ (Tezge, O., 2003, s. 358)

Intenzita a druh doteků bude také rozdílný v případě, že se jedná o blízké osoby, např. o manžele nebo milence, matku a dítě nebo v případě, že se jedná o známé nebo o zcela cizí osoby.

Míra a intenzita doteků v sociální interakci je závislá také na kulturním prostředí, ze kterého osoba pochází a na míře jejího temperamentu. V každé kultuře platí nepsaná pravidla, podle kterých je dotek některých částí těla nepřípustný.

V běžné mezilidské komunikaci je nejběžnějším projevem haptiky podání a stisk ruky na pozdrav při přivítání nebo loučení, které má výrazný sdělovací potenciál.

2.5.8 Celkový vzhled – sdělování úpravou zevnějšku

Jedná se o komunikaci prostřednictvím fyzického vzhledu člověka, tím co má oblečeno, jak je upraven, jaký má účes, jaké nosí doplňky nebo ozdoby apod. Hlavním smyslem úpravy a manipulace s vlastním vzhledem, je snaha člověka poslat o sobě co nejpozitivnější informaci. (Černý, V., 2009)

Vnější vzhled člověk vysílá svému okolí informace o sobě, svých vlastnostech a svých postojích. Ze stylu oblékání člověka lze vyčíst jeho temperament a osobní charakteristiky. Na základě úpravy zevnějšku člověka si jeho okolí o něm vytváří první úsudek a dělá si první dojem. Stylem oblečení a úpravou svého zevnějšku může člověk dávat najevo také své zařazení do určité skupiny, svůj sociální status. Touto identifikací se s určitou sociální skupinou pak člověk nevědomě projevuje navenek své postoje.

Svůj vnější vzhled může člověk ovlivnit výběrem oblečení a doplňků. Fyzický vzhled může člověk ovlivnit jen částečně. Například s výškou postavy toho člověk mnoho nenadělá, ale vlasy, vousy lze upravit různými způsoby.

Stejně jako oblečením a úpravou zevnějšku, poskytuje člověk svému okolí informace o sobě prostřednictvím věcí, kterými se obklopuje. Například jaké vlastní auto, jaký používá mobilní telefon apod.

2.5.9 Paralingvistické projevy

Paralingvistika se zabývá zkoumáním zvukových neverbálních projevů, které doprovázejí verbální projev, lidskou řeč. Jedná se o nejazykové, nezvukové a zvukové projevy.

Paralingvistické projevy vychází z emocionálního stavu mluvčího. Patří sem hlasitost řeči, výška tónu řeči, rychlost řeči, objem řeči, plynulost řeči, intonace, chyby v řeči, správnost výslovnosti, kvalita řeči a členění řeči.

Křivohlavý J. (1988) dělí paralingvistické složky zvukového projevu do čtyř skupin:

1. Hlasové dimense akustického projevu.
2. Časové charakteristiky akustického řečového projevu.
3. Interakční vztahy v jazykovém skupinovém projevu.
4. Jiné nežli slovní akustické projevy.

Hlasová dimense akustického projevu

Hlas je významným ukazatelem psychického stavu mluvčí osoby. V jakém je člověk psychickém a emočním rozpoložení lze poznat z hlasitosti jeho zvukového projevu, ze zabarvení jeho hlasu, z tónu hlasu, z rychlosti řeči apod.

Časové charakteristiky akustického řečového projevu

Rychlost hlasového projevu není stálá, ale je závislá na vnitřním stavu mluvčího a jeho postoji k tématu.

Krajními případy jsou tzv. fáze úplného ticha a fáze překotného hovoru. (Křivohlavý, J., 1988)

Fáze úplného ticha je projevem váhání a nejistoty, naopak fáze překotného hovoru naznačuje o mluvčího citové vzrušení a zaujetí.

Interakční vztahy v jazykovém skupinovém projevu

Rozborem délky projevu jednotlivých účastníků dialogu lze zjistit, jaké jsou sociální vztahy v určité skupině lidí.

Jiné nežli slovní akustické projevy

Jedná se o různé zvuky doprovázející verbální projev člověka, které sice nemají žádný význam, ale lze z nich leccos vyčíst o osobě mluvčího a jeho psychickém stavu. Jsou to různé vzdechy, odkašlání, nebo přestávky mezi slovy vyplněná různými výrazy jako „hmm“, „ééé“ a podobně. Tyto projevy bývají nazývány také jako ventilové zvuky.

Paralingvistickými projevy sděluje člověk většinou nevědomě svému okolí a posluchačům informace o svém vnitřním psychickém stavu, o svých emocích a svém postoji k tématu, ale také o svém charakteru a temperamentu.

Paralingvistické projevy člověk používá i vědomě. Jejich vhodným použitím může zdůraznit určitou část projevu, dát na vědomí ukončení jeho projevu, při dialogu si udržet slovo nebo ho předat dalším, vzít si slovo apod.

2.5.10 Grafologie

Grafologie se zabývá rozbořem ručního písma. Je součástí psychologie.

Grafologie patří mezi projektivní metody, což jsou psychologické metody založené na zkoumání osobnosti pomocí neuvědomělých procesů, které odhalují emoce, názory a povahové rysy člověka.

Ruční písmo je specifickým výrazovým prostředkem člověka.

Koordinaci člověka při grafickém projevu zajišťuje centrální nervová soustava. Do písma člověk promítá svůj duševní stav a emoce. Z grafické podoby písma, rukopisu, lze určit základní osobnostní rysy pisatele, temperament a jeho duševní stav.

Osvojení si ručního písma vede k automatizaci, kdy se člověk již nemusí plně soustředit na grafický projev, což vede k tomu, že člověk přestává vědomě kontrolovat svůj grafický projev a tím se v grafickém projevu objevují osobnostní charakteristiky člověka. *„Pohyb při psaní ukazuje na stav funkčnosti centrální nervové soustavy, stupeň regulace a kontroly, na temperamentové kvality, na zaměření osobnosti a stav její integrity. Psací pohyb vypovídá o stavu energie v organismu člověka, o jeho schopnostech (úroveň inteligence), povahových vlastnostech (cílevědomost) a dovednostech (senzomotorická koordinace).“* (Tezge, O., 2003, s. 425)

Zkoumání, vyhodnocování a interpretace rukopisu je náročnou odbornou činností, kterou na rozdíl od ostatních způsobů neverbální komunikace nemůže provádět každý. Grafologické rozbořy ve většině případů provádí psychologové. V současné době je grafologie nejvíce využívána při přijímacích pohovorech, při rozhodování o vhodnosti pisatele na konkrétní pracovní pozici.

2.6 Jak interpretovat projevy neverbální komunikace

Jak jsme zjistili, neverbální komunikace může mít mnoho různých podob a projevů. Neverbálními projevy člověk o sobě vysílá svému okolí značné množství informací o tom, co se v něm odehrává a jaké emoce prožívá.

Záleží pouze na tom, jak dokážeme s neverbálními projevy pracovat a využívat je. Registrovat neverbální projevy, dešifrovat je a interpretovat je však vyžaduje dostatečnou pozornost, zkušenost a praxi.

Navarro J. (2010) uvádí deset pravidel pro pozorování a dekodování neverbální komunikace, mezi které například patří svědomitě pozorovat své okolí, pozorovat neverbální chování v souvislostech, rozpoznávat a dekodovat univerzální neverbální chování, určit výchozí stav v chování našeho protějšku, vysledovat neverbální projevy probíhající společně nebo v řadě za sebou, vyhledávat změny chování, které mohou signalizovat změny myšlení, emocí, zájmu nebo úmyslu, objevovat falešné nebo zavádějící signály a při pozorování druhých se chovat decentně.

Důležité je naučit se důkladně pozorovat náš protějšek a při komunikaci si všimnout veškerých i drobných změn v jeho projevu.

Neverbální signály je třeba hodnotit v celku a ne jednotlivě. Je vždy potřeba všimnout si více druhů neverbálních signálů. Uskupení neverbálních projevů je potom třeba vzájemně porovnávat a interpretovat je jako celek.

Chybou je jednotlivým výrazům ihned přikládat nějaký význam. Pro usnadnění interpretaci neverbálních signálů je nutné pozorovat náhlé změny v neverbálním projevu člověka. Tyto náhlé změny je potřeba analyzovat a hledat, co tyto změny vyvolalo.

Neverbální signály je také nutno interpretovat na základě souvislostí a situace, za které se odehrávají. Stejně neverbální signály budou za různých situací znamenat vždy něco jiného. Čím víc budeme chápat situaci, tím lépe a snadněji porozumíme neverbálním projevům.

Je potřeba si všímat všech okolností, které neverbální projevy doprovázejí. Při kontaktu s jinými lidmi je vhodné zjistit, v jakém rozpoložení se nachází a podle toho k člověku přistupovat. Důležité je naučit se rozpoznávat i naučené, zavádějící neverbální signály. Tyto signály člověk vysílá vědomě a nemusí tak mít vypovídající hodnotu. Abychom tyto zavádějící vědomé signály mohli rozpoznat, je třeba je porovnávat i s dalšími neverbálními projevy.

I přesto, že dešifrování neverbálních signálů vyžaduje důkladné pozorování, měli bychom při tom působit decentně a nedávat svému protějšku najevo náš zájem. Dlouhodobé zírání na jinou osobu a její zjevné dlouhodobé pozorování nebývá u normálních lidí společensky tolerováno.

Pozorování osob a jejich neverbálních projevů je primární činností policistů při styku s občany. Policista při prvním kontaktu s druhou osobou má k dispozici pouze informace získané pozorováním této osoby a jejich projev.

3. NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACE PŘI POLICEJNÍ ČINNOSTI

Rozsah činností, které vykonává policie, je velmi široký. Jednání s lidmi je pro policisty každodenní realitou. Znalost neverbální komunikace, rozpoznání neverbálních signálů a jejich dešifrování jsou pro policisty důležité nejen při práci s pachateli trestné činnosti, ale i při kontaktu s ostatními občany. Stejně tak je pro policisty důležitá i kontrola svých neverbálních projevů. Policista, který nemá dostatečně osvojeny formy neverbální komunikace, může při jednání s lidmi vyvolat dojem, že jejich problém, se kterým se na policistu obrátili, jej vůbec nezajímá.

Čírtková L. (1994) ve své publikaci *Policejní psychologie* uvádí příklad hlídkového policisty, který byl v průběhu prvních třech let služby při provádění služebních zákroků několikrát napaden. Současně na něj bylo podáno několik stížností občanů na jeho nevhodné chování. Při prošetření incidentů nebylo shledáno porušení norem a služebních předpisů ze strany policisty. Bylo však zjištěno, že se policista choval k občanům přezíravě a suverénně, a to nejen slovně, ale i svým tělesným postojem a úpravou zevnějšku. Z toho je zřejmé, že je důležité nejen umět neverbální signály u ostatních osob rozpoznávat a dešifrovat je, ale stejně je důležité neverbální signály sám ovládat, uvědomovat si je a kontrolovat jejich projevy.

Důležitost znalosti signálů neverbální komunikace policistů se zvyšuje, zejména při práci s pachateli trestné činnosti. Policista, který umí neverbální signály rozpoznávat a dešifrovat jejich obsah, snadno rozpozná, jaký postoj k věci osoba zaujímá. Například, že v daném případě jedná s pachatelem trestné činnosti, který si svoje přestoupení zákona uvědomuje, svého jednání lituje a s policisty při šetření trestné činnosti spolupracuje, případně zda nějaké důležité informace před policisty nezamlčuje. Naproti tomu může včasným a správným rozpoznáním a dešifrováním signálů neverbální komunikace ze strany agresivního pachatele přiměřeným jednáním a vystupováním jeho agresivitu zmírnit, či přímo eliminovat a předejít tak možnému útoku na svoji osobu.

Stejně jako u kontaktu s pachateli trestné činnosti je znalost neverbální komunikace důležitá i při kontaktu policistů s oznamovateli trestné činnosti, případně s poškozenými, kterým pachatel trestného činu způsobil nějakou újmu. Při jednání s poškozenými je důležité vhodným vystupováním vzbudit důvěru a ukázat zájem policisty o jejich problém. V některých případech je také nutno odbourat u poškozených pocit viny, že se stali obětí trestného činu. Přitom je třeba dbát na přiměřenost neverbálních signálů. Vhodné je navázat s obětí zrakový kontakt, kterým je možné oběť trestného činu podpořit. Důležité je při zrakovém kontaktu neuhýbat pohledem a nevyhýbat se pohledu protistrany. (Čírtková, L., 1994)

Důležité je dbát i na držení těla, proxemickou vzdálenost a projevy haptiky. Například odkláněním se od oběti můžeme dávat najevo svůj odstup a nechť problém řeší. Čím větší je potom při jednání s obětí vzdálenost policisty, tím více může vyvolávat pocity neosobnosti a ofiциality při jednání, což může u oběti vyvolávat pocit podřadnosti. (Čírtková, L., 1994)

Neméně důležité je při kontaktu s oznamovateli a poškozenými všímat si i jejich neverbálních projevů a správně je dešifrovat s ohledem na pravdivost a úplnost oznámení. Z neverbálních projevů těchto osob lze většinou zjistit, zda se nejedná o smyšlené nepravdivé obvinění, nebo zda osoba ještě něco dalšího netají.

Nejrozšířenější a nejčastější kriminalistickou metodou v současném trestním řízení je výslech, který může mít různé podoby, může jít o prvotní získávání informací o šetřené události až po předem důkladně připravené výslechy osob v postavení definovaném v trestním řádu.

Vyšší formou výslechu je pak konfrontace, což je postavení dvou již vyslechnutých osob tváří v tvář. Konfrontace se používá k vyjasnění rozporů mezi výslechy dvou osob. Vzhledem k náročnosti a důležitosti se preferuje provádět konfrontace především před soudy. Důležitostí sledování

a interpretování neverbálních projevů konfrontovaných osob je pak mimořádně vysoká.

3.1 Výslech

Výslech jako způsob získávání informací je velmi starou metodou a má za sebou bohatou historii. Jako zdroj poznatků a informací o různých událostech a činech byl výslech používán již v době starého Říma. (Protivinský, M., Prerad, V., 1978) Jeho postavení jako nejčastějšího a nejpoužívanějšího zdroje důkazů a informací mu zůstalo až dodnes.

V dnešní době se žádné trestní řízení ani soudní jednání neobejde bez výslechů osob. V trestním řízení je výslech nejčastěji používaným vyšetřovacím úkonem a důležitým zdrojem informací o šetřeném případě. V některých případech může být také výslech jediným zdrojem důkazů v trestním řízení.

Výslech jako prostředek k získání výpovědi má v současné době pevně stanovená pravidla. Proti minulosti je rozdílné postavení vyslýchaných osob zvláště v uznání a dodržování jejich práv. Rozdílné jsou také metody, které vyslychající používají. Dnes je již nepředstavitelné, aby byl někdo ke své výpovědi donucován fyzickým násilím a mučením, jak tomu bývalo například ve středověku při inkvizičních procesech.

Výslech je tedy důležitým zdrojem informací, jak v civilních řízeních, vedených před správními orgány a soudy, tak i v trestním řízení.

Pravidla výslechu v trestním řízení jsou u nás ukotvena v zákoně, v trestním řádu, podle kterého úkony trestního řízení provádí orgány činné v trestním řízení. Mezi ně patří policejní orgány, státní zástupci a soudci.

Policejní orgány pak vykonávají v rámci trestního řízení tzv. přípravné řízení, jehož úkolem je zjistit, zda jednání, které je předmětem trestního řízení, je trestným činem, a zda jej spáchala konkrétní osoba. K tomu policejní orgány musí nashromáždit potřebné množství důkazů, mezi nimiž má výslech významné postavení.

V trestním řízení je výslech považován za procesní úkon, a je zde nejčastějším vyšetřovacím úkonem. V rámci ostatních vyšetřovacích úkonů má výslech mimořádné postavení. (Čírtková, L., 1994)

Jeho pravidla jsou přesně stanovena v trestním řádu, který dále rozeznává výslechy osob dle jejich postavení v trestním řízení. Z toho vyplývá, že první úřední osobou, se kterou pachatel trestného činu přichází do styku při jeho šetření, je policista.

Na výslech v trestním řízení lze nahlížet ze dvou hledisek, a to z hlediska kriminalistické taktiky a z hlediska psychologického.

Z hlediska kriminalistické taktiky je výslech kriminalistickou metodou a jeho podstatou je získávání informací z paměťových stop jejich reprodukcí. (Straus, J. a kol., 2005)

Z pohledu kriminalistické taktiky pak lze definovat výslech následovně. *„Výslech je kriminalistická metoda, kterou na základě zákonem stanovených podmínek získávají orgány činné v trestním řízení výpověď osoby o skutečnostech, které vnímala svými smysly a které jsou právně a kriminalisticky relevantní pro objektivní zjištění a objasnění věci.“* (Chmelík a kol., 2005, s. 160)

Z psychologického hlediska je výslech specifickou formou sociálního styku, při kterém na sebe vzájemně působí vyslychající a vyslychaný. Výslech je vlastně specifickou formou rozhovoru, jednání, mezi vyslychajícím a vyslychaným, který je zaznamenáván. Psychologickou stránkou výslechu v trestním řízení se zabývá forenzní psychologie.

Forenzní psychologie je jedna z aplikovaných disciplín psychologie, která se zabývá chováním a prožíváním člověka v situacích, které jsou právně regulovány. (Čírtková, L., 1994)

Z hlediska forenzní psychologie je potom výslech definován následovně. *„Výslech představuje právně regulovanou interakci - tady a teď - směřující k objasnění skutku, který se stal - tam a tehdy.“* (Spurný, J., 2003, s. 14)

„Stručně a souhrnně lze říci, že psychologie výslechu se zabývá interakcí (interpersonálním jednáním) vyslychajícího a vyslychaného a současně produktem této interakce, tj. výpovědí.“ (Čírtková, L., 1994, s. 20)

Protože při výslechu dochází ke vzájemné interakci osob vyslychajícího a vyslychaného, lze říct, že výslech je jedním ze způsobů sociálního styku, který zahrnuje percepční stránku, tedy vzájemné vnímání člověka člověkem, komunikační stránku, sdělování informací mezi osobami a interakční stránku, což je vzájemné působení a ovlivňování.

3.1.1 Cíle výslechu

Výslech v trestním řízení je jedním z nejdůležitějších důkazních prostředků, který slouží ke zjištění informací o šetřené události. Zároveň je důležitý pro vytváření si svého přesvědčení o věci orgány činnými v trestním řízení. (Čírtková, L., 1994)

Cílem výslechu je získání úplné a hodnověrné výpovědi za účelem zjištění objektivní pravdy v prošetřované události. (Protivinský, M., Prerad, V., 1978)

Cílem výslechu je získání co nejvíce informací o šetřené události, které jsou uloženy ve vědomí člověka, za podmínek stanovených zákonem. Výslech slouží k získání co možná nejpřesnější a nejpravdivější informace o šetřené události od člověka, který skutek vnímal a pozoroval vlastními smysly.

Důvěryhodnost a relevantnost informací získaných výslechem je závislá zejména na tom jak osoba, která přišla s prošetřovanou událostí do styku, byla schopna událost vnímat, jak byla schopna si vnímané informace zapamatovat a na schopnosti osoby událost reprodukovat. Neméně důležitá je zkušenost a praxe vyslychajícího, zejména v tom, jakým způsobem je schopen vyslychaného přimět a motivovat k podání co nejpřesnější, nejpravdivější a nejúplnější výpovědi.

Výslech, jako interakcí vyslychajícího a vyslychaného, bývá ovlivněn osobnostními charakteristikami těchto osob, jejich psychickým stavem, jejich vzájemným vztahem a zvolenou taktikou výslechu. Vzájemné působení a vnímání vyslychaného a vyslychajícího ovlivňuje průběh výslechu. Při tomto vnímání, které je subjektivní záležitostí, dochází ke spontánnímu hodnocení druhého a vytváření si vnitřního obrazu o druhé osobě. Toto hodnocení si vytváří nejen policista, ale i vyslychaný. Hodnocení vzniká při prvním kontaktu a v prvotních fázích výslechu. Policista pak tomuto hodnocení přizpůsobuje svůj přístup k vyslychanému a taktiku výslechu. Na tomto hodnocení je závislá i celková atmosféra výslechu. „*Produkt interpersonální percepce, tj. určitý dojem z druhé osoby, vzniká okamžitě, bezprostředně a mívá přetrvávající účinky.*“ (Čírtková, L., 1994, s. 23)

Policista by se měl při tomto hodnocení vyvarovat chyb, které mohou jeho hodnocení zkreslit a negativně ovlivnit další průběh. Mezi chyby patří tzv. haló efekt, což je hodnocení druhého na základě jedné výrazné charakteristiky. Další chybou je tzv. první dojem, což je vytvoření si obrazu o člověku na základě jeho projevu v prvních okamžicích setkání. U policistů se často vyskytuje tzv. referenční rámec, který vychází z předcházející profesní zkušenosti. Je to například představa o typickém pachateli trestného činu.

3.1.2 Podmínky a druhy výslechu

Podmínky, za kterých lze provádět výslechy v rámci trestního řízení, jsou stanoveny v zákoně č. 141/1961 Sb., trestní řád. V trestním řádu jsou přesně uvedeny důvody, kdy je možno provádět výslechy osob, jejich procesní postavení, podmínky, za kterých je možno výslech provést (např. pouze za přítomnosti soudce, státního zástupce, obhájce apod.) a práva a povinnosti vyslychajícího a vyslychaného.

Pokud by byl výslech policistou proveden bez splnění těchto podmínek, v rozporu se zákonem, nemohl by být výslech a získané informace v trestním řízení nadále využity jako důkaz a nemohlo by být k němu přihlíženo.

Výslechy je možno dělit podle různých kritérií. Jedním ze způsobů dělení výslechů je podle procesního postavení vyslýchaného nebo podle kriminalisticko-taktických hledisek vztahujících se k osobě vyslýchaného. (Straus, J., 2005)

Dělení výslechu podle procesního postavení

Procesním postavením se rozumí pozice vyslýchaného stanovená trestním řádem. Toto postavení je důležité pro důkazní hodnotu výpovědi. Pokud nejsou dodrženy všechny podmínky stanovené v trestním řádu, nelze pak výslech použít v dalším řízení jako důkaz a k jeho obsahu nemůže být přihlíženo. Podle tohoto členění pak lze výslechy dělit následovně:

Výslech osoby na podání vysvětlení

Jedná se o výslech osob, který se používá v prvotní fázi trestního řízení. Výslech osoby na podání vysvětlení nemá důkazní hodnotu, je ale důležité pro rozhodování policejního orgánu, zejména pro případné zahájení trestního stíhání konkrétní osoby. Tento výslech nemusí být okamžitě protokolován, může být proveden při šetření v terénu a poté policistou zaznamenán do protokolu ve třetí osobě.

Výslech podezřelého

Výslech osoby, která se trestného činu s nejvyšší pravděpodobností dopustila, a jsou jí tak známy okolnosti šetřeného případu. Osoba podezřelého však nemusí být seznámena s dosud nashromážděnými důkazy policejního orgánu. Důkazní hodnota je obdobná jako při podání vysvětlení.

Výslech obviněného

Jedná se o výslech osoby, proti níž bylo zahájeno trestní stíhání. To znamená, že jí bylo sděleno obvinění z konkrétního trestného činu. Osoba obviněného již je většinou seznámena s důkazy, které proti ní byly policejním orgánem nashromážděny, a to zejména z usnesení o zahájení trestního stíhání, které musí být obviněnému doručeno před zahájením jeho výslechu.

Pokud jsou při výslechu obviněného dodrženy všechny zákonné podmínky, lze tento protokol použít o při pozdějším soudním projednávání.

U výslechu obviněného je třeba mít na paměti, že výslech může sloužit obviněnému jako možnost obhajoby.

Výslech svědka

Jde o výslech osoby, která šetřenou událost vnímala vlastními smysly. Jde o osobu, která není na věci nijak zainteresována.

Výslech svědka je možný po zahájení trestního stíhání. Úskalím výslechu svědka je právo obviněného případně jeho obhájce účastnit se tohoto úkonu a případně svědkovi pokládat otázky. Trestní řád pamatuje i na případy, kdy je možno provést výslech svědka před zahájením trestního stíhání, např. z důvodu neopakovatelnosti tohoto úkonu. Tomu pak musí být přítomen soudce.

Výslech poškozeného

Pro výslech poškozeného platí obdobná ustanovení jako pro výslech svědka, s tím rozdílem, že poškozený je na věci zainteresován, čemuž je potřeba se při výslechu přizpůsobit.

Dělení výsledku podle kriminalisticko-taktických hledisek vztahujících se k osobě vyslýchaného

Jedná se o dělení podle různých kritérií, například podle věku vyslýchané osoby, podle jejího mentálního nebo zdravotního stavu, podle trestní minulosti vyslýchaného apod. Zde je důležité nashromáždit o osobě, která bude vyslýchaná co nejvíce informací a podle toho zvolit vhodnou taktiku a postup výsledku.

3.1.3 Stádia výsledku

Rozlišujeme tři stádia výsledku:

1. Úvodní stádium
2. Stádium souvislého líčení - monolog
3. Stádium kladení otázek a odpovědí - dialog

Úvodní stádium

V tomto stádiu dochází k navázání prvotního kontaktu mezi vyslýchajícím a vyslýchaným. Dochází k ověření totožnosti vyslýchané osoby, poučení o jejích právech a povinnostech, o sdělení v jaké věci bude prováděn její výslech a v jakém postavení. Dále je umožněno doplnit vyslýchanému další informace zejména o své osobě.

Stádium souvislého líčení

Po úvodním stádiu je vyslýchaný vyslýchajícím vyzván, aby se sám k šetřené věci vyjádřil a souvisle vylíčil, co je mu ve věci známo. Vyslýchaný potom sám svévolně vypovídá o všem, co je mu známo, na co si vzpomíná, a co považuje za důležité. V této fázi výsledku by neměl policista vyslýchaného přerušovat.

Je vhodné před započítím této fáze si dohodnout jakým způsobem bude prováděna protokolace, zda po určitých částech, nebo až po skončení souvislé

výpovědi vyslychaného. Policista v této fázi musí výpověď analyzovat a porovnat ji s nashromážděnými důkazy.

Z hlediska neverbální komunikace je v této fázi výslechu vhodné pozorovat neverbální projevy vyslychané osoby a sledovat změny v neverbálních projevech pro pozdější srovnání.

Stádium kladení otázek a odpovědí

V tomto stádiu dochází ke kladení otázek vyslychajícího vyslychanému. Úkolem této fáze je doplnit a upřesnit výpověď a případně vyslychaného upozornit na rozpory mezi jeho výpovědí a nashromážděnými důkazy.

Otázky, které vyslychající vyslychanému klade, musí být jasné a stručné, nesmí obsahovat návod na odpověď a nesmí být klamavé a úskočné.

V této fázi výslechu je důležité bedlivě sledovat neverbální reakce u vyslychané osoby, zejména reakce na položené otázky a tyto reakce srovnat s předchozími projevy a podle toho zaměřovat další otázky na vyslychaného.

U tohoto stádia je nutná pečlivá předchozí příprava vyslychajícího, který musí předem s ohledem na okolnosti případu zvažovat všechny možnosti výpovědi vyslychaného a k tomu mít připravené otázky.

V průběhu výslechu musí policista výpověď vyslychané osoby analyzovat s dosud nashromážděnými důkazy, a pokud vyslychaný nevypráví pravdivě a informace zatajuje, musí na to policista ve vedení výslechu reagovat.

Čírtková L., (1994) v publikaci *Základy forenzní psychologie* zmiňuje šest strategií, jak reagovat na neúplnou nebo nepravdivou výpověď vyslychané osoby. Patří sem strategie vzbuzování protireakce, kdy je vyslychaný neustále podněcován, aby vypovídal pravdivě, že nemá co skrývat. Strategie znejist'ování, při které je vyslychanému dáváno najevo, že policista má veškeré informace o šetřené události. Strategie doplňování, kdy je vyslychaný policistou opakovaně vyzýván k doplnění své výpovědi tak,

aby sdělil veškeré informace. Diskrepanční strategie je založena na předstírání rozporů ve výpovědi tak, aby vyslýchaný jejím doplňováním poskytl i informace, které skrýval. Strategie zapletení se do vlastní lži, kdy je vyslýchanému ponechán prostor, aby celou věc objasnil třeba i lživě a je předpoklad, že se sám zaplete do své lži. Poslední je strategie odejmutí důvěry, při které jsou vyslýchanému vyslýchajícím dávány najevo pochybnosti o pravdivosti výpovědi, což by mělo vést k nekontrolovaným vyjádřením vyslýchaného.

3.1.4 Dokumentace výsledku, registrace a interpretace neverbálních projevů

V trestním řádu je stanoveno, že každý výslech je nutno dokumentovat ve formě písemného protokolu. Podle zvážení vyslýchaného pak lze použít jako doplněk k písemnému protokolu i zvláštní formy dokumentace výsledku jako pořízení zvukového záznamu nebo videozáznamu.

V písemném protokolu musí být zaznamenáno vše, co se v průběhu výsledku odehrálo. Musí být zaznamenána spontánní výpověď osoby a všechny kladené otázky a odpovědi. Aby výsledný protokol co nejvíce odpovídal tomu, co vyslýchaný uvedl a byl co nejvíce autentický, je třeba výpověď zapisovat v co nejpřesnější a doslovné podobě toho, co vyslýchaný uvádí, a to včetně vulgárních a slangových výrazů.

Důležité je, aby se vyslýchající při dokumentaci a vedení výsledku zaměřil i na neverbální projevy vyslýchané osoby, protože pouhé zaznamenání verbální podoby výpovědi nezachytí všechny důležité informace a okolnosti, které vyslýchaný poskytuje vyslýchajícímu svými neverbálními projevy. „*Neverbální projevy vyslýchaného jsou totiž nositeli důležitých informací pro vyšetřovatele, které by měl ve své praxi využívat.*“ (Čírtková, L., 1994, s. 28)

Neverbální projevy vyslychané osoby doplňují a upřesňují obsah verbálního sdělení. Neverbální projevy mohou obsah verbálního sdělení popírat. Například pokud vyslychaný uvádí, že šel vpravo a ukazuje vlevo apod.

Neverbálními projevy dává vyslychaný dále najevo svůj vztah k vyslychajícímu a poskytuje policistovi informace o svém psychickém stavu. Neverbální projevy vyslychaného by měly být pro vyslychajícího policisty důležitým zdrojem informací o osobě vyslychaného a jeho vztahu k šetřené události. Důležité je rozlišit mimovolní neverbální projevy vyslychaného od vědomých projevů.

To vyžaduje pozorně sledovat všechny neverbální projevy vyslychaného, zejména pak náhlé změny v projevu a také zkušenost a praxi policisty. Důležité jsou pro policistu vědomé i nevědomé neverbální projevy.

Z uvědomělých neverbálních projevů je možno vyčíst snahu vyslychaného o kamuflování a zastření svého skutečného stavu. Protože člověk není schopen soustředit se a ovládat všechny své neverbální projevy, existují vedle uvědomělých projevů i projevy nevědomé.

Joe Navarro (2009) v publikaci *Jak prokouknout druhé lidi* uvádí, že některé části lidského těla jsou v neverbální komunikaci poctivější a hůře se ovládají vůlí. Jako vhodné pro interpretaci neverbálních projevů uvádí postavení těla, nohou a paží a neverbální reakce očí. Jako nejméně poctivé pak uvádí mimické výrazy obličeje. Správná interpretace neverbálních projevů může policistovi sloužit k ovlivňování osoby vyslychaného a k ovlivňování průběhu výslechu.

Registraci neverbálních projevů zprostředkovávají smysly, vnímání a myšlení. Kvalita registrace a interpretace je závislá na zkušenostech a míře uvědomění si neverbálních projevů vyslychaného. *„Pro praktickou rutinní činnost mají největší význam vyšetřovatelem pozorovatelné a uvědomované neverbální projevy vyslychané osoby. To se však týká jen nejvýraznějších a nejzřetelnějších signálů, které podle zkušenosti klinických psychologů mají*

zpravidla menší diagnostickou hodnotu než projevy drobné a nenápadné, sotva postřehnutelné.“ (Čírtková, L., 1994, s. 28)

Neverbální projevy vyslýchaného by měl policista zaznamenávat formou poznámek do protokolu o výslechu, které společně s výpovědí vyslýchaného představují celkový obraz o osobě vyslýchaného a jeho vztahu k šetřené události.

Protože však není v silách policisty vést výslech a současně pozorovat neverbální projevy vyslýchaného, může policista využít zapisovatelky, která bude výslech protokolovat nebo může použít záznamovou techniku a případně speciální výslechovou místnost a průběh výslechu zaznamenat v audiovizuální podobě.

Pro vedení výslechu jeho ovlivňování a působení na vyslýchaného však tento záznam nemá žádný vliv, rozbor neverbálních projevů vyslýchaného pak může ale sloužit později pro taktické účely. Proto je vhodné sledovat neverbální projevy v průběhu výslechu a tyto okamžitě interpretovat. K tomu je vhodné před výslechem si připravit určité otázky a při kladení těchto otázek se zaměřit na neverbální projevy vyslýchaného.

Policista by se také neměl snažit přikládat každému jednotlivému neverbálnímu sdělení nějaký význam, ale neverbální projevy hodnotit v celku a srovnávat s verbálním sdělením a s průběhem výslechu. V případě rozporu mezi neverbální a verbální složkou komunikace u vyslychajícího se přikládá větší význam neverbálním projevům. (Čírtková, L., 1994)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4. VÝZKUM

4.1 Oblast výzkumu

V praktické části diplomové práce se budu zabývat neverbálními reakcemi vyslychaných osob v průběhu výslechů podezřelých nebo obviněných osob a v jednom případě neverbálními reakcemi osoby v opačném postavení, tj. v postavení poškozeného v průběhu podání trestního oznámení.

Vypracuji zde čtyři kazuistiky průběhu výslechu osob podezřelých nebo obviněných z různých trestných činů, kterým budu osobně přítomen. Dále vypracuji jednu kazuistiku průběhu podání trestního oznámení osobou, které byla protiprávním jednáním způsobena újma. V kazuistikách se zaměřím především na neverbální reakce osob, a zejména na podněty, které tyto reakce vyvolaly.

4.2 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bude ověřit důležitost znalostí neverbální komunikace v policejní praxi, při výsleších osob a výpovědní hodnoty neverbálních projevů.

4.3 Metodologie

Jako metodu pro vypracování praktické části diplomové práce jsem zvolil kazuistiku. *„Kazuistika je systematické zkoumání jednotlivce prostřednictvím pozorování a rozhovoru, umožňující detailní poznávání chování, vývoje a rozvoje jeho osobnosti. Získané poznatky nelze zobecnit.“* (Musilová, M., 2003, s. 10)

Kazuistika se řadí do kategorie neexperimentálních metod jako výzkumná metoda jednotlivých případů nebo života jednotlivce. (Musilová, M., 2003)

4.4 Zkoumaný vzorek

Zkoumaný soubor obsahoval pět náhodně vybraných osob, z toho byly čtyři osoby mužského pohlaví a jedna osoba pohlaví ženského. Věk pozorovaných osob byl v rozmezí od sedmnácti do čtyřiceti devíti let. Tři osoby byly obviněny z různých trestných činů, jedna osoba byla podezřelá ze spáchání trestného činu a jedna osoba byla v postavení poškozeného, kdy jí byla trestným činem způsobena újma. Všechny výsledky byly provedeny na oddělení Služby kriminální policie a vyšetřování v Šumperku, v období od měsíce září 2010 do měsíce ledna 2011. Dvě osoby již byly v minulosti odsouzeny pro spáchání trestného činu, z toho jedna osoba byla v minulosti ve výkonu trestu odnětí svobody.

Podrobnější popis zkoumaných osob a trestných činů, pro které byly osoby obviněny, budu uvádět v jednotlivých kazuistikách.

Z důvodu ochrany osobních údajů zkoumaných osob nelze v jednotlivých kazuistikách uvádět jejich jména, ale pouze iniciály, které s jejich skutečnými jmény nesouvisí.

5. KAZUISTIKY

Případ č. 1

Výslech dvou obviněných spolupachatelů trestného činu ublížení na zdraví a krádeže, ke kterému došlo v měsíci září 2010 na zaměstnanecké ubytovně v Šumperku.

Dva obvinění K.H. a P.D., cizí státní příslušníci, po předchozí slovní rozepři na chodbě ubytovny zaútočili na spolubydlícího, kdy následně mu odcizili mobilní telefon a peněženku.

Oba pachatelé byli zadrženi na základě oznámení poškozeného krátce po spáchání činu a umístěni do policejní cely z důvodu nebezpečí ovlivnění svědků události.

Oba pachatelé byli jednotlivě vyslechnuti v procesním postavení podezřelého a následně bylo proti nim zahájeno trestní stíhání, kdy jim bylo sděleno obvinění z trestného činu ublížení na zdraví a krádeže. Poté byli oba obvinění postupně vyslechnuti policistou konajícím vyšetřování, dále jen vyšetřovatelem.

Výslechy obou obviněných byly provedeny jednotlivě v kanceláři Služby kriminální policie a vyšetřování v Šumperku.

Přestože oba byli cizí státní příslušníci, nepožadovali, aby byl výslechu přítomen tlumočnick, protože česky rozuměli a češtinu ovládali dobře i písmem. Taktéž si ne zvolili obhájce. Výslech prováděl vyšetřovatel, který výslech i sám zapisoval.

Kazuistika č. 1

První obviněný K.H. byl muž, stáří dvacet osm let, cizí státní příslušnosti. Byl upraveného zevnějšku, na tváři měl plnovous a krátce střižené vlasy. Byl vysoký asi sto devadesát centimetrů, silnější postavy, na těle měl několik druhů tetování. Jeho nejvyšší dosažené vzdělání bylo střední odborné, tj. ukončil studium učňovskou zkouškou.

V minulosti byl již jedenkrát trestán pro trestný čin ublížení na zdraví, za který mu byl uložen podmíněný trest odnětí svobody. Ve výkonu trestu odnětí svobody v ČR dosud nebyl, což bylo zjištěno z opisu rejstříku trestů obviněného.

Výslech obviněného se konal ve 21:00 hod. večer, po šestnácti hodinách od jeho zadržení, kdy po celou dobu byl umístěn v policejní cele.

K.H. byl po předvedení do kanceláře vyšetřovatele vyzván, aby se posadil na připravenou židli. K.H. vystupoval suverénně a klidně, po výzvě usedl na židli, která byla ve vzdálenosti cca. jeden metr od stolu vyšetřovatele, byla tedy zachována jeho sociální zóna. Na židli se K.H. posadil vzpřímeně a po chvíli zasunul obě nohy pod židli, kde je zkřížil přes sebe. Ruce zkřížil před hrudníkem, čímž vytvořil mezi ním a vyslychajícím bariéru. Hlavu mírně naklonil doprava.

Vyšetřovatel při výslechu seděl na židli levým bokem k obviněnému a průběh výslechu zapisoval do počítače. Při komunikaci se vždy k obviněnému otočil čelem.

Vyšetřovatel nejprve obviněnému sdělil, jaký úkon s ním bude proveden a dále mě představil jako policistu, který bude výslechu přítomen. Při výslechu jsem seděl na židli, po pravé straně obviněného, čelem k jeho pravému boku. Na mou přítomnost obviněný nijak nereagoval, v průběhu výslechu se na mě nedíval, komunikoval pouze s vyslychajícím.

Po poučení obviněného mu byl dán vyslychajícím prostor, aby se vyjádřil ke své osobě, zejména ke zdravotnímu a psychickému stavu, kdy obviněný prohlásil, že je zcela zdravý a schopen výslechu.

Poté byl obviněný vyzván, aby se sám k celé věci vyjádřil. Tento jeho monolog byl postupně zapisován do protokolu. Následně vyslychající kladl obviněnému doplňující otázky a při tom se k obviněnému vždy otáčel čelem a to i při odpovědi obviněného. Protokol byl sepisován tak, že vyšetřovatel nechal vždy říci obviněného část odpovědi a potom zaznamenal výpověď do počítače. Potom obviněný mohl ve své odpovědi pokračovat. Výslech obviněného trval dvacet minut.

V průběhu svého souvislého líčení seděl obviněný K.H. na židli stále vzpřímeně s nohama překříženými pod židlí. Několikrát si na židli poposedl, ale zůstal sedět vždy vzpřímeně. Jeho poposednutí byla nahodilá, nejednalo se o reakci na upřesňující dotazy vyslychajícího k jeho souvislému líčení. Občas začal nohama mírně pohoupávat, ale po chvíli toho vždy zanechal. Ruce měl stále zkříženy před trupem. Jeho zrak směřoval vpravo vedle stolu vyslychajícího k zemi, občas, při zápisu jeho výpovědi vyšetřovatelem, když svou výpověď upravoval, se podíval na vyslychajícího, to ale bylo v době, kdy se vyslychající na obviněného nedíval a svůj pohled směřoval do počítače, kde zapisoval výpověď.

Při souvislém líčení události hovořil obviněný K.H. klidně a nevzrušeně. Mluvil dostatečně nahlas, hlas se mu nijak nechvěl. V době, kdy vyslychající zapisoval část výpovědi do počítače, občas stiskl rty, jiné mimické projevy v obličeji obviněného nebyly pozorováním zjištěny.

K.H. ve své výpovědi incident s poškozeným nepopíral, naopak připouštěl, že došlo mezi ním a osobou poškozeného k potyčce, kterou však podle něj vyprovokoval poškozený tím, že jej celý večer neustále slovně napadal a urážel. Proto, když jej potkal večer na chodbě, mu dal asi jednu ránu pěstí nebo čelem do obličeje a odešel. Co se týče druhého obviněného, jeho účast na incidentu vyslychaný popíral, stejně jako krádež mobilního telefonu a peněženky.

Po vylíčení události byly obviněnému položeny vyslychajícím tři doplňující otázky, týkající se účasti druhého obviněného na incidentu.

Při jejich kladení se obviněný díval na vyslychajícího, při odpovědi však zamířil svůj zrak opět šikmo k zemi. Při kladení otázek i při samotné odpovědi udělal obviněný pusou několik úšklebků. Dále jsem si všiml, že obviněnému občas cukaly koutky úst a špulil rty. Na otázky obviněný odpovídal pouze stručně jedním slovem a uváděl, že si nepamatuje nebo neví. Jeho odpovědi na položené otázky byly okamžité, bez rozmýšlení. Po celou dobu seděl ve stejné poloze, s rukama překříženýma před hrudníkem.

Po jeho monologu a otázkách vyšetřovatele mu byl na stůl předestřen odcizený mobilní telefon, který byl zajištěn policií na místě činu v rámci provedeného šetření. Po předestření tohoto důkazu následovala u obviněného prudká změna jeho reakce a chování.

Nejprve mírně zaklonil hlavu, ruce, které měl doposud zkříženy před hrudníkem, rozpustil a po té hlavu mírně předklonil před sebe. Levou rukou si začal třít pravé stehno a pravou ruku si dal dlaní před ústa a po té si začal třít bradu. Začal zrychleně dýchat, zčervenal v obličeji a vystoupily mu obě krční tepny. Následně byl obviněný vyzván, aby se k tomuto důkazu vyjádřil. Přestože před tím obviněný na položené otázky odpovídal ihned, v tuto chvíli se zamyslel a asi po půl minutě uvedl, že neví co je to za mobilní telefon a nechce se k tomu vyjádřit. Před odpovědí měl stisknuté rty a zuby se kousal do spodního rtu. Jeho reakci na předestřený mobilní telefon, ani jeho odpověď vyslychající do protokolu nezaznamenal.

Následně byl obviněný vyzván, zda by chtěl k uvedené věci ještě něco dalšího uvést, což nepožadoval a protokol o jeho výslechu byl vytištěn a následně podepsán. Po provedeném výslechu byl obviněný vyslychajícím ze zadržení propuštěn, potom co mu toto bylo oznámeno, obviněný několikrát nahlas vydechl a bylo na něm patrné uvolnění.

Kazuistika č. 2

Druhý obviněný P.D. byl muž, stáří čtyřicet devět let, cizí státní příslušnosti. Jeho nejvyšší dosažené vzdělání bylo střední odborné, tj. studium ukončil učňovskou zkouškou. V minulosti nebyl vyslýchán pro trestný čin, ani soudně trestán.

Obviněný P.D. působil zanedbaným a neupraveným dojmem, a to jak svým oblečením, tak i svým vzhledem. Měl delší šedé kudrnaté vlasy, které nebyly nijak upraveny a byly rozčuchané, měl šedý knír a zarostlou neoholenou tvář. Vysoký byl asi sto sedmdesát centimetrů, štíhlé postavy.

Výslech byl proveden ve 22:20 hod. v kanceláři Služby kriminální policie a vyšetřování v Šumperku. Výslech se konal po sedmnácti hodinách od jeho zadržení, kdy byl umístěn v policejní cele.

Po předvedení obviněného do kanceláře vyslýchajícího, stál obviněný P.D. příkrčeně, záda měl nahrbená a nohy měl mírně pokrčené. Následně byl vyslýchajícím vyzván, aby se posadil na připravenou židli. Na židli seděl příkrčeně, nohy měl u sebe, chodidla před židlí. Záda měl mírně shrbená a byl předkloněn vpřed, takže se zády nedotýkal opěradla židle. Ruce si obviněný položil do klína a mnul si střídavě prsty na obou rukou. Hlavu měl mírně předkloněnou před sebe a díval se do země před židli. Když na něj vyslýchající promluvil, hlavu zvedl a díval se na vyslýchajícího.

Vyslýchající při výslechu seděl stejně jako v prvním případě na židli levým bokem k obviněnému a průběh výslechu zapisoval do počítače. Obviněný P.D. seděl na židli ve vzdálenosti cca. jeden metr od stolu vyslýchajícího. V době, když vyslýchající s obviněným komunikoval, otočil se k němu čelem a díval se na něj.

Obviněnému bylo vyslýchajícím sděleno, jaký úkon s ním bude proveden a současně mě představil jako policistu, který bude přítomen jeho výslechu. Při výslechu obviněného P.D. jsem seděl na židli po pravé straně obviněného, čelem k jeho pravému boku.

Po poučení obviněného byl P.D. vyslychajícím vyzván, aby se vyjádřil ke své osobě a osobním poměrům. Obviněný uvedl, že se cítí zcela zdrav a výslechu je schopen.

Poté byl obviněný P.D. vyslychajícím vyzván, aby sám vypověděl veškeré okolnosti ohledně trestného činu, který mu byl kladen za vinu. Jeho vylíčení události bylo velmi stručné, krátké až strohé, a proto mu byly vyslychajícím kladeny doplňující otázky. Při kladení těchto otázek se vyslychající vždy otočil čelem k obviněnému, a to i při jeho odpovědi, která byla potom zaznamenána do protokolu. Výslech obviněného trval dvacet minut.

Obviněný P.D. seděl po celou dobu svého souvislého líčení události na židli, trup a nohy měl vytočeny mírně vpravo od stolu vyslychajícího. Nohy měl u sebe, chodidla před židlí. Na židli seděl shrbeně, záda měl shrbená

a byl mírně nahnutý dopředu. Ruce měl po celou dobu své výpovědi v klíně a mnul si jednotlivě prsty na ruku. V době kdy mluvil, díval se na vyslychajícího, když vyslychající jeho výpověď zapisoval, sklopil svůj zrak k zemi před židli. Několikrát v průběhu svého monologu obviněný P.D. otočil hlavu doprava směrem ke mně a podíval se na mě, pak otočil hlavu a zrak zpět do původní polohy.

P.D. po celou dobu své výpovědi mluvil tiše, slabým rozechvělým hlasem a bylo mu špatně rozumět. Několikrát byl vyslychajícím vyzván, aby zopakoval svá slova, protože mu vyslychající nerozuměl. Pokud P.D. nehovořil, kousal se zuby do rtů nebo rty k sobě tisknul.

Ve své výpovědi obviněný P.D. popíral jakoukoli účast na incidentu. Uvedl, že jednání, které je mu kladeno za vinu se nedopustil, uvedl, že pouze odtahoval druhého obviněného K.H. od poškozeného. Dále se odvolával na svou předchozí výpověď, kdy byl téhož dne vyslychán v procesním postavení podezřelého.

Po jeho výpovědi mu bylo vyslychajícím položeno sedm doplňujících otázek. Tyto otázky se týkaly předmětného mobilního telefonu, který byl poškozenému během incidentu odcizen. Na otázky odpovídal obviněný silnějším hlasem než v průběhu své výpovědi a kategoricky odmítal jakoukoli svoji účast na incidentu.

V průběhu kladení těchto otázek byl obviněnému předestřen odcizený mobilní telefon. Mobilní telefon byl vyslychajícím položen na stůl před obviněného. Po předestření mobilního telefonu se obviněný P.D. nahnul nad stůl, na mobilní telefon se podíval, přitom několikrát zamrkal a pak se odtáhl od stolu a zády se opřel o opěradlo židle. Trupem se vytočil více vpravo. Pravou rukou si několikrát upravil svůj knír a potom si třel nos, kterým vydechoval. Levou rukou si pravou ruku podepřel v lokti u těla. Několikrát se krátce podíval na mě tak, že na mě otočil hlavu a po chvíli se otočil zpět směrem ke stolu vyslychajícího a díval se před sebe do země.

Dále mu bylo vyslychajícím položeno několik otázek týkajících se předloženého mobilního telefonu, zejména jakým způsobem mobilní telefon před zadržením policií ukryl. K otázkám se obviněný P.D. nechtěl nijak vyjadřovat, pouze uvedl, že již nic víc neví nebo si nepamatuje, přitom se opět na mě několikrát podíval.

Obviněný P.D. již po té nechtěl k dané věci nic dalšího uvést, proto byl protokol o jeho výslechu vytištěn a podepsán.

Neverbální reakce obviněného vyslychající do protokolu nijak nezaznamenal. Po podpisu protokolu bylo obviněnému vyslychajícím sděleno, že bude ze zadržení propuštěn. Na toto sdělení obviněný nijak nereagoval.

Kazuistika č. 3

Výslech obviněné ženy R.P. ze spáchání trestného činu zpronevěra, kterého se dopustila jako vedoucí prodejny potravin, kde postupně zpronevěřila finanční hotovost z tržby za období tří měsíců v částce přesahující sto tisíc Kč a dále zpronevěřila i zboží z prodejny.

Trestní řízení bylo zahájeno na základě trestního oznámení poškozené organizace, u které byla obviněná zaměstnána, a která provozovala předmětnou prodejnu.

Obviněné R.P. bylo předem doručeno usnesení policejního orgánu o zahájení trestního stíhání její osoby a bylo jí doručeno předvolání, aby se v konkrétní den a hodinu dostavila k policejnímu orgánu k výslechu obviněné. Usnesení o zahájení trestního stíhání a předvolání k výslechu jí bylo doručeno osobně policistou Služby kriminální policie a vyšetřování.

Obviněná R.P. byla stáří třicet dva let, české národnosti. Její nejvyšší dosažené vzdělání bylo úplné střední, tj. zakončené maturitní zkouškou. V minulosti nebyla vyslýchána pro trestný čin, ani nebyla nikdy soudně trestána. R.P. působila zanedbaným dojmem, zejména oblečení, které vypadalo zašle a nečistě. Byla vysoká asi sto šedesát pět centimetrů, silnější postavy. Měla dlouhé světlé vlasy, které měla volně rozpuštěny.

Výslech byl proveden v měsíci listopadu 2010 kolem 15:00 hod. v kanceláři vyšetřovatele oddělení hospodářské kriminality Služby kriminální policie a vyšetřování v Šumperku.

Poté co podezřelá R.P. vstoupila do kanceláře, byla vyzvána, aby si odložila zimní bundu, kterou měla oblečenu a posadila se na přichystanou židli. Přestože R.P. měla na sobě oblečenou zimní bundu, tuto si neodložila a po celou dobu výslechu, který trval padesát minut ji měla na sobě, přestože v kanceláři bylo teplo.

R.P. se posadila na židli, která stála asi jeden metr od stolu vyslýchajícího šikmo vlevo. R.P. působila skleslým dojmem, na židli seděla

přikrčeně, měla nahrbená záda a hlavu zataženou mezi ramena. Ruce měla složeny v klíně. Chodidla měla vedle sebe zasunutá mezi nohama židle.

Výslech obviněné R.P. prováděl vyslychající, který seděl čelem k obviněné. Na levé straně stolu vyslychajícího byl umístěn počítač, do kterého byla zapisována její výpověď. Protože si obviněná ne zvolila obhájce, dalším účastníkem výslechu jsem byl pouze já. Já jsem seděl vpravo od obviněné, před stolem vyslychajícího, čelem k pravému boku obviněné.

Po té co se obviněná posadila na židli, bylo jí vyslychajícím sděleno, jaký procesní úkon s ní bude proveden a v jaké věci. Současně jí vyslychající sdělil, že výslechu budu přítomen i já, co by policista oddělení hospodářské kriminality. Obviněná se na mně podívala a dále na mou přítomnost nijak nereagovala, v průběhu výslechu se na mně již více nepodívala.

Potom co byla obviněná R.P. poučena a vyjádřila se ke své osobě, byla vyslychajícím vyzvána, aby se sama k věci, která je jí kladena za vinu vyjádřila. Obviněná R.P. se ke spáchání trestného činu plně doznávala a podrobně se k činu vyjádřila a to i včetně jejího motivu a účelu na jaký zpronevřené finance použila.

Její výpověď byla vyšetřovatelem zapisována vždy po určitých částech a to pokaždé, když se na chvíli odmlčela.

V průběhu výpovědi působila obviněná R.P. skleslým dojmem. Hlavu měla nakloněnu mírně dopředu, oči měla sklopené. Když byla vyslychajícím dotázána na upřesnění jejího vyjádření, zvedla hlavu a podívala se na něj, do jeho obličeje. Při své výpovědi sklopila oči zpátky dolů. Po dobu své výpovědi měla ruce složeny v klíně.

Obviněná R.P. mluvila tichým roztřeseným hlasem. V průběhu výslechu se asi dvakrát rozplakala. Když obviněná čekala, až vyslychající zapíše část její výpovědi, měla neustále hlavu nakloněnou dopředu, ruce v klíně a sklopené oči.

Protože se obviněná k činu plně doznávala, vše podrobně vypověděla a její výpověď byla v souladu s nashromážděnými důkazy, nebylo nutné

její výpověď doplňovat. Vyslychající se obviněné pouze dotázal na upřesnění náhrady jí způsobené škody, ke které se v průběhu výslechu krátce vyjádřila, takže škodu hradí měsíčními splátkami. Byla vyzvána, aby přesně uvedla, kolik měsíčních splátek uhradila, z důvodu možného podmíněného zastavení trestního stíhání státním zástupcem. K tomu obviněná uvedla, že splátky hradí po dobu tří měsíců, když před tím byla domluvena s poškozenou organizací na dvouměsíčním odkladu. Při této odpovědi měla stále sklopenou hlavu a na vyslychajícího se nepodívala. Následně bylo zjištěno, že ačkoliv uzavřela dohodu o náhradě škody v měsíčních splátkách, dosud žádnou splátku neuhradila.

Na závěr uvedla, že svého jednání lituje a škodu, kterou způsobila, postupně uhradí. Celý výslech trval padesát minut, neverbální projevy obviněné vyslychající do protokolu nezaznamenal.

Kazuistika č. 4

Čtvrtým případem je výslech muže J.N., který byl podezřelý ze spáchání trestného činu vydírání a nebezpečné vyhrožování. Podezřelý byl zadržen hlídkou policie přímo při činu, kdy pod pohrůžkou bodnutí nožem přinutil poškozenou, aby ho následovala do místa jeho bydliště. Po zadržení byl umístěn do policejní cely a následně s ním byly prováděny úkony trestního řízení. Výslech podezřelého byl proveden po šesti hodinách od jeho zadržení.

Podezřelý J.N. byl muž, stáří čtyřicet dva let, menší štíhlé postavy, vysoký asi sto osmdesát centimetrů. Byl upraveného zevnějšku, oblečení měl čisté. Měl krátce střižené vlasy, vpředu pleš a měl knír, jinak byl hladce oholen.

V minulosti byl již pětkrát trestán pro trestné činy podvodu, znásilnění, vydírání a zanedbání povinné výživy. V minulosti byl také ve výkonu trestu odnětí svobody a to po dobu pěti let. Jeho nejvyšší dosažené vzdělání je střední odborné, tj. ukončené učňovskou zkouškou.

Výslech podezřelého J.N. se konal v měsíci lednu 2011. Podezřelý byl předveden k výslechu po šesti hodinách od jeho zadržení. Výslech se konal v 15:00 hod. ve výslechové místnosti oddělení obecné kriminality Služby kriminální policie a vyšetřování v Šumperku. Výpověď podezřelého byla zaznamenána pouze v písemné podobě do protokolu. Výslech prováděl vyšetřovatel, já jsem byl výslechu přítomen jako druhý policista.

Podezřelý J.N. při výslechu seděl na židli, která byla umístěna uprostřed místnosti, čelem byl otočen směrem ke stolu vyslychajícího. Vyslychající měl podezřelého před sebou nalevo od stolu. Na pravé straně stolu byl umístěn počítač, do kterého vyslychající výslech zapisoval. Já jsem seděl za zády vyšetřovatele, po jeho levé straně, takže jsem vyslychajícímu viděl přímo do obličeje.

Podezřelý J.N. byl nervózní, roztěkaný, třásl se mu ruce a při pozdravu mluvil nejistým, slabým a roztřeseným hlasem. J.N. se posadil na židli tak, že nohy dal před sebe, mírně je roztáhl a chodidla směřovala dopředu. Trupem se předklonil dopředu, ruce si opřel v loktech o stehna a prsty obou rukou si před sebou propletl. Spletenýma rukama pohyboval nahoru a dolů. Hlavu měl zvednutou a díval se na vyslychajícího

Vyslychající mu sdělil, že je podezřelý ze spáchání trestného činu vydírání a nebezpečné vyhrožování a bylo mu sděleno, že ve věci bude jako podezřelý vyslechnut. Dále mu vyslychající sdělil, že jeho výslechu budu přítomen i já jako druhý policista. Přitom se podezřelý J.N. na mě podíval, na židli se narovnal a ruce si zkřížil před hrudníkem.

Po celou dobu co mu vyslychající předestíral věc, ve které bude vyslechnut, otáčel hlavou střídavě doleva a doprava, ale svůj zrak směřoval k vyslychajícímu, několikrát se letmo podíval i směrem ke mně.

Následně byl vyslychajícím poučen a vyzván, aby se vyjádřil ke své osobě. Přitom uvedl, že byl dosud trestán pouze jednou pro trestný čin podvod trestem odnětím svobody. Přitom měl však hlavu skloněnou k zemi a díval se do země. Protože měl vyslychající k dispozici výpis z jeho rejstříku

trestů, věděl, že podezřelý nehovoří pravdu, ale tuto skutečnost mu nesdělil. Potom byl podezřelý J.N. vyzván, aby se k celé věci podrobně vyjádřil.

Podezřelý k věci vypovídal, avšak celý incident popíral, uváděl, že se vše odehrálo jinak a vinu svaloval na poškozenou, se kterou měl dle jeho vyjádření již v minulosti spory, a která měla vše vyprovokovat a na něj nachystat.

Ve své výpovědi se více věnoval svým předchozím sporům s poškozenou a incident popsal v krátkosti, velmi stroze a v rozporu se zjištěnými skutečnostmi, z průběhu již provedených úkonů trestního řízení, o kterých podezřelý nevěděl.

V průběhu výslechu byl podezřelý J.N. neklidný, třásl se mu ruce, neustále měnil polohy jeho sedu na židli, kdy se předkláněl vpřed, opíral se o opěradlo nebo se trupem a hlavou otáčel doleva směrem ke dveřím a podupával nohama. Pohledem těkal po celé místnosti, občas se podíval na vyslychajícího nebo směrem ke mně, většinou, když dokončoval nějakou větu, jako by zjišťoval, jak budeme reagovat.

Vyslychající zapisoval výpověď podezřelého J.N. do počítače postupně, vždy po části, kdy podezřelý něco vypověděl, a poté vyšetřovatel jeho výpověď zaznamenal. Přitom se občas podezřelého dotázal na upřesnění jeho výpovědi. V době kdy podezřelý J.N. vypovídal, vyslychající se na něj díval. V době kdy vyslychající zapisoval část jeho výpovědi do počítače, obracel se podezřelý J.N. hlavou směrem ke mně a snažil se se mnou navázat verbální kontakt a vysvětloval mi část svojí předešlé výpovědi. Já jsem na to reagoval tak, že jsem jej odkázal na vyslychajícího, který vedl výslech.

Podezřelý při svém líčení události mluvil slabým, roztřeseným, lítostivým hlasem, hlas zesílil pouze, když popisoval své předchozí spory s poškozenou, a když se snažil vinu svalit na ni. Při své výpovědi se rukama dotýkal různých částí těla, několikrát si třel rukou zadní část krku, čelo a bradu. Často se dotazoval, jak budeme ve věci dále postupovat a zda jej propustíme ze zadržení. Na to vyslychající reagoval tak, že podezřelému

sdělil, že po zadokumentování celého případu bude o jeho zadržení dále rozhodnuto. Na to podezřelý reagoval pouze pokyvováním hlavy.

Protože se podezřelý J.N. k samotnému incidentu vyjádřil velice stručně, byl na závěr vyzván, aby se k samotné věci vyjádřil podrobněji. Přitom mu byly vyslychajícím předestřeny skutečnosti, které byly zjištěny z průběhu dalších úkonů. Přitom podezřelý J.N. ještě více znejistěl, na židli seděl neklidně a neustále měnil svou pozici.

Při dotazech vyslychajícího si několikrát dal hlavu do dlaní, na dobu několika sekund a do dlaní zhluboka vydechoval. Ve dvou případech začal odpovídat v době, kdy měl obličej stále v dlaních. V této závěrečné fázi výslechu se také dvakrát rozplakal a žádal o poskytnutí vody k pití, kterou jsem mu donesl.

Vyslychající neverbální projevy vyslychaného do protokolu o výslechu nezaznamenal. Výslech podezřelého J.N. trval hodinu a půl. Po výslechu byl podezřelý umístěn zpět do policejní cely a bylo proti němu zahájeno trestní stíhání pro spáchání shora uvedených trestných činů.

Kazuistika č. 5

V páté kazuistice se budu zabývat výslechem poškozeného M.V., který v měsíci prosinci 2010 učinil na policii oznámení, ve kterém uvedl, že v Šumperku na autobusovém nádraží měl být napaden třemi útočníky, kteří ho měli zbít a z kapsy kalhot mu odcizit peněženku.

Poškozený byl vyslechnut jako oznamovatel trestného činu na protokol o trestním oznámení. Incident poškozený oznámil telefonicky, až tři hodiny po incidentu, z místa svého bydliště. Protože se poškozený nenacházel na místě činu, byl vyzván, aby se dostavil na útvar policie k podání oznámení.

M.V. byl ve věku sedmnáct let, podle trestního zákona se tedy jednalo o osobu mladistvou. Poškozený M.V. byl studentem středního odborného učiliště v Šumperku. Byl štíhlé postavy, vysoký asi sto sedmdesát centimetrů, upraveného zevnějšku. Měl krátké tmavé vlasy.

Výslech byl proveden v kanceláři Služby kriminální policie a vyšetřování v Šumperku v 19:00 hod. Výslech poškozeného jsem prováděl já a nikdo jiný nebyl výslechu přítomen. Výslechu předcházelo ohledání místa činu, kde mělo dle poškozeného k incidentu dojít, kterému byl přítomen i poškozený.

Při výslechu seděl poškozený M.V. na židli, ve vzdálenosti asi jeden a půl metru od mého stolu. Mezi poškozeným a mým stolem byl umístěn ještě jeden menší stůl. Od něj byla židle, na které poškozený seděl, ve vzdálenosti asi jeden metr, tak abych viděl na celé jeho tělo včetně nohou. Já jsem seděl k poškozenému čelem, po mé levé straně jsem měl umístěn počítač, do kterého jsem výpověď protokoloval. Při protokolaci výpovědi poškozeného jsem se otočil vlevo a seděl jsem k poškozenému pravým bokem.

Poškozený M.V. zpočátku seděl na židli vzpřímeně, strnule, zády byl opřený o opěradlo židle, nohy měl před židlí, chodidla u sebe. Ruce měl složeny v klíně. Hlavu měl mírně skloněnou vpřed, zrak měl sklopený k zemi. Když jsem se s ním snažil navázat komunikaci, hlavu zvedl, ale do očí se mi nepodíval, díval se vždy vedle mě nebo se rozhlížel po kanceláři. Když sám hovořil, měl buď zrak sklopený k zemi nebo se díval vždy někam do prostoru.

Při poučení jsem jej zvláště upozornil na to, že je trestné pokud někoho jiného křivě obviní ze spáchání trestného činu. Přitom poškozený M.V. mírně potřásl hlavou nahoru a dolů. Po poučení byl poškozený vyzván, aby sám vylíčil celou událost s tím, že následně vše zaprotokolujeme. Jeho vylíčení události bylo velice stručné, přitom hovořil tichým, ale klidným hlasem, jako by ani nepopisoval své napadení. Při líčení události seděl na židli stále vzpřímeně, ruce měl složeny v klíně a hlavu měl skloněnou k zemi. Následně bylo přikročeno k protokolaci, přičemž jsem poškozeného vyzval, aby celou věc popsal podrobněji, včetně všech okolností, které incidentu přecházely. Protože se však poškozený vyjadřoval stále stručně, byly mu v průběhu jeho líčení pokládány doplňující otázky,

tak aby bylo jeho oznámení zaznamenáno co nejpodrobněji. Přitom seděl poškozený na židli stále ve strnulé pozici, vzpřímeně. V průběhu těchto dotazů začal na mě působit nejistým dojmem. Začal si okusovat nehty na ruku, přitom si vždy jednu ruku ponechal v klíně. Občas si ruku, na které si okusoval nehty, začal třít oči a častěji mrkal.

Když poškozený popisoval samotný incident, kdy mělo dojít k jeho napadení, vždy chvíli přemýšlel a potom pokračoval dále ve výpovědi. Při popisu způsobu jak a z které strany došlo k jeho napadení a jeho reakce na napadení, si poškozený pomáhal rukama a celým tělem. Vypadalo to, jako by se chtěl ujistit, že se celá událost mohla stát, tak jak popisuje. Jeho pohyby rukou nebyly spontánní a bylo vidět, že před každým pohybem se vždy krátce zamyslel. Přitom hovořil stále tichým, klidným, nevzrušeným hlasem, a to i v době, kdy popisoval samotné napadení.

Protože výpověď poškozeného i jeho chování budilo mou nedůvěru, sdělil jsem poškozenému, že o jeho oznámení lze mít pochyby. Dále jsem jej vyzval, zda na svém tvrzení trvá či zda si nechce celou věc ještě rozmyslet a uvést, co se skutečně stalo a zda a jakým způsobem došlo ke ztrátě jeho peněženky. Po tomto mém sdělení poškozený silně zčervenal v obličeji a rukou si začal třít čelo tak, že si dlaní zakrýval oči. Na své výpovědi však trval. Následně byl tedy protokol o trestním oznámení dokončen a poškozený M.V. jej podepsal. Celý výslech trval jednu hodinu.

Druhý den bylo jeho oznámení prověřováno, kdy bylo provedeno šetření k událostem, které incidentu měli předcházet, a které poškozený M.V. na mé otázky do protokolu uvedl. Při tomto šetření bylo prokázáno, že poškozený M.V. peněženku ztratil již předchozího dne při návštěvě své známé. Ze strachu před rodiči si vymyslel historku o tom, že byl přepaden a byla mu odcizena peněženka, což následně sám uvedl do protokolu při výslechu.

5.1 Shrnutí

Z výsledků pěti pospaných kazuistik je zřejmé, že všechny vyslychané osoby, v jakémkoliv procesním postavení, reagovali na danou situaci nejen verbálním projevem, ale i neverbálně. Svými neverbálními projevy, zejména celkovým vzhledem, tělesným postojem, výrazy mimiky a gestiky, pohledy očí a paralingvistickými projevy, dávaly osoby najevo jaké je jejich sociální postavení a svůj postoj k celé události. V prvních dvou kazuistikách je patrné, že každý člověk reaguje na stejný podnět jiným způsobem.

V první kazuistice byla reakce obviněného na předložený důkaz velmi bouřlivá a očividná, přesto že do té doby vystupoval při výslechu klidně až suverénně. Reakce druhého obviněného na předestřený důkaz, který po celou dobu výslechu vystupoval nejistě a ustrašeně byla ve srovnání s reakcí prvního obviněného mnohem méně intenzivní, ale i tak byla viditelná. Oba obvinění touto svou reakcí na předestřený důkaz potvrdili, že skutečně mobilní telefon poškozenému odcizili. Jejich reakci lze také přičítat tomu, že si oba byli vědomi, s ohledem na trestní minulost obviněného K.H., že v případě prokázání krádeže mobilního telefonu, možnosti trestního postihu pro zločin loupeže, kdy by jim hrozila mnohem větší trestní sankce.

Ve třetí kazuistice odpovídaly neverbální signály obviněné v průběhu výslechu jejímu postoji k celé věci, kdy se k činu doznala a svého jednání litovala.

Ze čtvrté kazuistiky je zřejmé, že podezřelý byl již o začátku výslechu nervózní a to v době svého líčení události, kdy věc popíral. Při otázkách vyslychajícího na průběh incidentu ještě více znejistěl, neustále měnil své pozice a několikrát se rozplakal.

V páté kazuistice si můžeme všimnout, že neverbální reakce poškozeného byly zcela v rozporu s jeho verbálním podáním průběhu události, kdy poškozený popisoval své napadení zcela klidně bez emocí, přestože po napadení třemi útočníky by musel být, co by mladistvý, vyveden z míry.

Až při kladení doplňujících otázek znejistěl, poté co mu byly sděleny pochybnosti o jeho oznámení, projevila se u něj prudká změna v jeho neverbálním projevu. Díky tomu pak bylo šetření zaměřeno zejména na prověrku pravdivosti jeho výpovědi a bylo následně zjištěno, že si celou věc vymyslel.

V pěti popsanych kazuistikách nebyly neverbální reakce vyslychaných osob zaznamenány vyslychajícími do protokolů. Lze to přičíst i tomu, že se jednalo o jednoduché případy, ve kterých bylo v průběhu šetření nashromážděno dostatek důkazů k vyvrácení tvrzení vyslychaných.

U složitějších případů, zejména kdy by bylo nutno vypracovat na obviněné znalecké posudky z oboru psychiatrie, je zcela na místě tyto neverbální projevy do protokolu zachytit. Důležité pro sledování neverbálních reakcí osob při výslechu je předem dostatečně připravit místnost, kde má být výslech proveden, tak aby vyslychající po celou dobu viděl na obviněného, a to na celou jeho postavu. Pokud to stav vyšetřované věci v dostatečném časovém předstihu dovolí, je důležité připravit si před výslechem jednak postup při výslechu včetně přesných formulací otázek, jejich pořadí a případné predestírání důkazů.

ZÁVĚR

V diplomové práci jsem se zabýval tématem neverbální komunikace a jejím využitím zejména při práci policistů, při kontaktu s pachateli trestné činnosti a při výslechu osob podezřelých nebo obviněných z trestné činnosti.

V teoretické části diplomové práce jsem se zaměřil podrobně na neverbální komunikaci jako celek, její definici. Dále jsem popsal jednotlivé způsoby neverbální komunikace, jejich význam a jejich informační potenciál. Také jsem se zabýval využitím neverbální komunikace při policejní práci, při jednání policistů s lidmi a při výslechu osob.

Co se týče výslechu, zaměřil jsem se na definici výslechu jak z hlediska psychologického, tak z hlediska kriminalistického. V diplomové práci byly popsány podmínky, za kterých lze provádět výslechy osob v trestním řízení, druhy výslechů a stádia výslechu. Nakonec jsem popsal samotnou dokumentaci výslechu a zvláště způsoby registrace a interpretace neverbálních projevů vyslychaných osob.

Praktickou část diplomové práce jsem vztáhl ke svému povolání policisty na oddělení hospodářské kriminality Služby kriminální policie a vyšetřování. Popsal jsem zde podrobně průběh pěti výslechů osob v různém procesním postavení, u kterých jsem byl osobně přítomen se zaměřením na jejich neverbální projevy. Jako metodu pro vypracování praktické části jsem zvolil kazuistiku.

Z výsledků jednotlivých kazuistik je pak zřejmé, že neverbální signály osob při výslechu mají svou vypovídající hodnotu, stejně jako verbální komunikace. Dobrá znalost neverbálních signálů a jejich správná interpretace může vyslychajícímu policistovi leccos napovědět jak o osobě vyslychaného, tak o jeho postoji k dané věci, což mu pak může usnadnit vedení výslechu. Problémem však je, že policista, který protokoluje výslech, nemůže současně sledovat všechny neverbální projevy vyslychané osoby. K tomu je pak možno využít přítomnosti druhého policisty při výslechu, který zná problematiku neverbálních projevů, kdy jak jsem si sám ověřil, na jeho přítomnost

vyslýchané osoby nijak zvláště nereagují. Z tohoto důvodu je při vyšetřování složitějších případů nutná týmová práce. Další možností je využití zapisovatelky, která provádí pouze protokolaci výslechu, ale výslech vede policista, který tak může v průběhu kladení otázek a odpovědí nerušeně sledovat reakce vyslýchané osoby. Dále je možno k dokumentaci neverbálních projevů vyslýchané osoby využít výslechových místností, které jsou vybaveny záznamovou technikou, a kterými by mělo být vybaveno každé oddělení Služby kriminální policie vyšetřování. Nevýhodou toho však je, že na zaznamenané neverbální projevy vyslýchaného nelze reagovat v průběhu výslechu, kdy by to bylo žádoucí, ale až po skončení výslechu, po vyhodnocení záznamu, když i to má svůj význam pro další šetření předmětné události, zejména na stanovení nových verzí, tj. nových postupů při vyšetřování dané věci. Důležité také je, aby policista na vyslýchaného po celou dobu dobře viděl, to znamená posadit vyslýchaného do prostoru tak, aby neměl například nohy schované pod stolem, nebo neměl ruce opřené o stůl, což by snižovalo možnou výpovědní hodnotu neverbální komunikace.

Co se týče protokolace neverbálních projevů vyslýchané osoby, záleží pouze na vyslýchajícím policistovi, zda tam zaznamenané projevy uvede či nikoli. Jak jsem již uvedl v minulé kapitole, je žádoucí neverbální projevy vyslýchané osoby do protokolu uvádět při vyšetřování složitějších případů a v případě, kdy je třeba na obviněnou osobu nechat vypracovat znalecký posudek z oboru psychiatrie. Otázkou zůstává, jakým způsobem by byly využity zaznamenané neverbální projevy vyslýchané osoby v protokolu v rámci dalšího průběhu trestního řízení, zejména v řízení před soudem.

I když byla diplomová práce zaměřena na policejní praxi, myslím si, že může být přínosem i pro jiná povolání, zvláště tam, kde se pracuje s lidmi, případně i v běžném životě, jelikož po celý svůj život se setkáváme s jinými lidmi, komunikujeme s nimi.

Během psaní této diplomové práce jsem získal mnoho nových poznatků, ať už po stránce teoretické či praktické, které určitě využiji, jak v mém povolání policisty, tak i v osobním životě. Tato práce může být případně použita coby základ pro hlubší zpracování k využití v běžné policejní praxi.

POUŽITÁ LITERATURA

1. BEDNAŘÍKOVÁ, Iveta. *Sociální komunikace*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN: 80-224-1357-4.
2. ČERNÝ, Vojtěch. *Reč tela*. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2009. 284 s. ISBN: 978-80251-2449-9.
3. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie: Psychologie pro soudce, advokáty, státní zástupce, vyšetřovatele, kriminalisty a pro všechny, kteří se v souvislosti s trestným činem dostanou do kontaktu s policií a soudy*. 1. vydání. Praha: Support, 1994. 206 s.
4. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 4. vydání. Praha: Portál, 2004. 266 s. ISBN: 80-71778-9361-3.
5. DEMLOVÁ, Emilie a kol. *K verbální a neverbální komunikaci: výběr z prací českých a slovenských autorů*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2004. 358 s. ISBN 80-7042-662-4.
6. HLAVÁČEK, Libor. *Mluvití stříbro, mluvití zlato: slova, gesta a činy v mezilidské komunikaci*. Praha: VOX, 2005. 140 s. ISBN 80-86324-45-1.
7. HARTLEY, Mary. *Řeč těla v praxi: teorie, cvičení a modelové situace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. 103 s. ISBN 80-7178-844-9.
8. CHMELÍK, Jan a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-36-9.
9. KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Neverbální komunikace Řeč pohledů, úsměvů a gest*. 1. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. 147 s. 17-297-87.
10. MUSILOVÁ, Marcela. *Případová studie jako součást pedagogické praxe*. 2. upravené vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. ISBN: 80-244-0749-3.
11. NAVARRO, Joe, KARLINS, Marvin. *Jak prokouknout druhé lidi Příručka bývalého experta FBI*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010. 224 s. ISBN: 978-80-247-3350-0.
12. NĚMEC, Miroslav. *Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 2003. 136 s. ISBN 80-7251-141-6.
13. PROTIVINSKÝ, Miroslav, PRERAD, Vladimír. *Taktika výslechu obviněného a svědka v přípravném řízení*. 1. Vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978.
14. HILL, Grahame. *Moderní psychologie: hlavní oblasti současného studia lidské psychiky*. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. 280 s. ISBN: 80-7178-641-1.
15. SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003. 120 s. ISBN: 80-7178-846-5.

16. STRAUS, Jiří a kol. *Kriminalistická metodika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. 310 s. ISBN 80-86898-66-0.
17. STRAUS, Jiří a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. 278 s. ISBN 80-86898-40-7.
18. ŠTĚPANÍK, Jaroslav. *Umění jednat s lidmi*. 1. vydání. Praha: Grada, 2003. 152 s. ISBN 80-247-0530-3.
19. TEZGE, Oldřich. *Neverbální komunikace*. 1. vydání. Praha: Computer Press, 2003. 482 s. ISBN 80-7226-429-X
20. VÁVRA, Vlastimil. *Mluvíme beze slov*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1990. 312 s. ISBN 80-7038-128-0

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Václav Pospíšil
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci
Vedoucí práce:	Doc. PaedDr. Marcela Musilová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2011
Název práce:	Neverbální komunikace při kontaktu s pachatelí trestné činnosti
Název v angličtině:	Nonverbal communication in contact with criminals
Anotace práce:	Diplomová práce je věnována problematice neverbální komunikace, a to zejména v policejní praxi. Je rozdělena na dvě části, a to teoretickou a praktickou. Teoretická část je zaměřena na neverbální komunikaci a výsledch. Je zde popsáno, co je neverbální komunikace, druhy a její interpretace. Dále je zde definován pojem výsledch a jsou zde uvedena stádia a druhy výsledchu. V praktické části diplomové práce bylo popsáno pět výsledchů, a to jak pachatelů trestné činnosti, tak osob poškozených. Použitou metodou byla kazuistika. Cílem diplomové práce bylo zjistit důležitost neverbální komunikace v policejní praxi, která byla na základě vypracovaných kazuistik potvrzena.
Klíčová slova:	Neverbální komunikace, výsledch, kazuistika
Anotace v angličtině:	Diploma thesis deals with problems of nonverbal communication, especially in police profession. The diploma thesis is divided into two parts, theoretical and practical part. Theoretical part is focused on nonverbal communication and examination. Explanation of nonverbal communication, types of nonverbal communication and its interpretation, then the explanation of examination, stages and types of examination are also included. Five examinations were described in practical part. These examinations consist of examinations of criminals and aggrieved persons. Casuistry was the used method. Aim of the diploma thesis was to find out importance of nonverbal communication in police profession which was confirmed by realized casuistry.
Klíčová slova v angličtině:	Nonverbal communication, examination, casuistry
Přílohy vázané v práci:	0
Rozsah práce:	73 stran
Jazyk práce:	čeština